

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi.

Putins historiepolitikk og tvetydigheten i den.

Hvordan ser Kreml-ledelsen i dag på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden, og henger dette synet sammen rent logisk?

Mette Gilje Løland

His-3980 Mastergradsoppgave i historie ved lektorutdanninga. Mai 2018.

Forord

Aller først vil jeg takke veilederen min, Jens Petter Nielsen, for god veiledning, råd og faglige samtaler. Videre vil jeg takke familien min, særlig min mor, venner og mine medstudenter for den støtten, tålmodigheten og oppmuntringen de har gitt meg til å fullføre denne masteroppgaven.

Da denne masteroppgaven symboliserer slutten på min studietid i Tromsø vil jeg også benytte anledningen til å takke alle som har gjort mine fem år her oppe i Nordens Paris til en fantastisk tid.

Innholdsfortegnelse

	i
Forord	iii
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Presentasjon av tema	1
1.2 Motivasjonen bak denne oppgaven	2
1.3 Historiepolitikk	3
1.4 Hvorfor trenger Putin en historiepolitikk?	4
1.4 Problemstilling	5
Kapittel 2: Litteratur, teori og metode	8
2.1 Litteratur	8
2.2 Teori	11
2.3 Metode	16
Dokumentanalyse	16
Komparasjon	17
Opphavsperson og kontekst	18
Motivforklaringer	19
Makrohistorie	19
Statistikk	19
2.4 Definisjoner	20
Hvem mener jeg med Kreml-ledelsen	20
Fargerevolusjonene	21
Grunnleggesmyte	22
Nye Russland	22
Historiepolitikk	22
Memory politics	23
Erindringspolitikk	23
Identitetspolitikk	24
2.5 Tid og sted	24
Kapittel 3: Bakgrunnen for Putins historiepolitikk	26
3.1 Jeltsin og Putin	26
3.2 Kontinuitet	28
Kapittel 4: Den store krigen og Den store fedrelandskrigen	31
4.1 Russland i første verdenskrig	31
4.2 Den store fedrelandskrigen og dens betydning for dagens Russland	34
Kapittel 5: Den russiske revolusjon	39
5.1 Den russiske revolusjonen	39
5.2 Februarrevolusjonen	40
5.2.1 Putin og tsaræraen	40
5.1 Oktoberrevolusjonen	41
5.3 Fargerevolusjonene	43
Roserevolusjonen	44
Oransjerevolusjonen	44
Tulipanrevolusjonen	45
Demonstrasjoner i Russland i 2011	45
5.4 Aleksandr Solzjenitsyn	46
5.5 Hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen	48
Kapittel 6: Sovjettiden og det uløselige problemet med Stalin	52

6.1 <i>Sovjetperioden</i>	52
Hvorfor vil dagens russere tilbake til sovjettiden?	54
Russiske merkedager	54
6.2 <i>Josef Stalin</i>	56
Kapittel 7: Er synet til Kreml-ledelsen på Den russiske revolusjonen og den sovjetiske perioden logisk?	60
Kapittel 8: Konklusjon	64
<i>Hvordan ser Kreml-ledelsen på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden?</i>	64
<i>Henger dette synet sammen rent logisk?</i>	66
Litteraturliste	67
<i>Forskningslitteratur</i>	67
Bøker	67
Artikler	67
<i>Metodekilder</i>	68
Bøker	68
Nettressurser	68
<i>Avis- og tidsskriftsartikler</i>	69
<i>Taler</i>	71
<i>Dokumentar</i>	71
<i>Statistikk</i>	71
Vedlegg A	72
<i>Graf nummer 1</i>	72
<i>Graf nummer 2</i>	73
<i>Graf nummer 3</i>	73

Kapittel 1: Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Utgangspunktet og temaet for denne oppgaven er historiepolitikken til Russlands president, Vladimir Vladimirovitsj Putin og tvetydigheten i denne. Oppgaven skal ta for seg hvordan han ønsker å bruke historien til å forsone befolkningen, en befolkning som står imot hverandre i synet på fortiden. Russland har en langstrakt, og turbulent historie og Russlands politiske ledelse ønsker å skape sammenheng i denne historien, spesielt ved å fokusere på Russlands/Sovjetunionens stormakthistorie og da særlig kontinuiteten i denne. Samtidig ønsker ikke Kreml å diktere historikerne, ingenting i historien skal forties, og Putins historiepolitikk skal angivelig være i overensstemmelse med, og baseres på historikernes arbeider. Presidenten sier dette samtidig som han ønsker lærebøker for skolen som gir et helhetlig og mest mulig enhetlig bilde av Russlands historie. Hvordan går dette overens? Her er det to hensyn som står i motsetning til hverandre. Hvis han skal lykkes med forsoningen av befolkningen kan ikke Putin gå for hardt ut mot den ene part, han må finne en gylden middelvei. Et eksempel på en slik politikk er Putins valg av nasjonale symboler i starten av hans presidentstyre, der han valgte å implementere symboler fra forskjellige perioder i den russiske/sovjetiske historien i nåtidens Russland.

Jeg mener denne oppgaven er aktuell da 2017 var jubileumsåret for Den russiske revolusjonen. Revolusjonen var en prøve for Putins historiepolitikk da han ville ivareta det første hensynet, men samtidig ta avstand fra revolusjon som politisk virkemiddel, også Den russiske revolusjon. Dette er særlig på grunn av fargerevolusjonene i Ukraina, Georgia og Kirgisistan. Samtidig var det nettopp en omfattende revolusjon i Russland selv som ble grobunnen for Sovjetunionen som Putin, ifølge hans mest kjente uttalelse om historie, aldri skulle ha vært oppløst. Hvordan støtter disse synene oppunder hverandre?

I Russland innledet Den russiske revolusjonen sovjetepoken i russisk historie med alt det medførte, blant annet Stalins terror. Den tar Putin klart avstand fra, men samtidig ønsker han å integrere denne epoken i den russiske stormaktradisjon, da det er hevet over enhver tvil at Russland som stormakt aldri har vært sterkere enn i Stalin-tida, da landet ble en av to supermakter i verden. Utfordringen Putin støter på her er at Stalin drepte millioner uskyldige sovjetborgere for å sikre revolusjonen, men samtidig ledet han landet frem til seier over Nazi-Tyskland. Dette er det vanskeligste punktet for Putin, for var ikke revolusjonen en

forutsetning for at landet kunne vinne krigen som bidro til at Sovjetunionen fikk status som supermakt? Hvordan kan han bruke andre verdenskrig som grunnleggende myten for det nye Russland når dette var et produkt av revolusjonen og Stalin?

1.2 Motivasjonen bak denne oppgaven

I løpet av de årene jeg har studert historie er det de store bruddene i historien som har fascinert meg mest. Hvordan tradisjoner, regimer eller riker som har eksistert i århundrer brått og brutalt blir brutt og erstattet, fanger fort min interesse og jeg liker å finne ut årsaker og virkninger av slike hendelser.

Den russiske revolusjon er et av de største og mest brutale bruddene i historien, og den må sies å ha påvirket resten av verden.

I min bacheloroppgave skrev jeg om tsar Nikolaj II og hans rolle under den russiske revolusjon, fordi jeg ble nysgjerrig på hvordan en mektig tsar av Russland med sine rikdommer og palass, kunne ende opp avsatt og myrdet i en kjeller i Jekaterinburg på kort tid. Min interesse for Russland og den russiske revolusjon har vokst siden den gang og jeg ville jobbe videre med dette temaet i masteroppgaven.

Interessen for Vladimir Putin og den nåværende russiske politiske ledelsen kommer av en interesse for internasjonale relasjoner og samfunnspolitisk utvikling, og Russlands forhold til omverdenen. President Putin har vekket en interesse gjennom hans styringsform og maktposisjon som statsoverhodet for Russland. Landet, som er et euroasiatisk land og det største landet i verden, er med på å påvirke verdens utvikling i stor grad gjennom diverse avtaler og handelsunioner. For mange utenforstående er det samtidig et land som enda fremstår som et nokså lukket og isolert land som ikke er kvitt skyggen fra Sovjettiden.

Da det i 2017 var hundreårsjubileet for Den russiske revolusjon var det en fin mulighet til å trekke linjer fra revolusjonen frem til den politiske ledelsen i dag, og hvordan de bruker historien i deres politikk.

1.3 Historiepolitikk

Erindringspolitikk eller historiepolitikk er en relativ ny betegnelse på et gammelt fenomen: Til alle tider og i alle land har ulike samfunnsgrupper forsøkt å få andre samfunnsborgerne til å akseptere sin forståelse av fortiden. Med nasjonalismens og andre ideologiers frammarsj på 1800- og 1900-tallet ble denne tendensen forsterket. Men etter andre verdenskrig har erindringspolitikken endret karakter. Det har sammenheng med det som er blitt kalt den «demokratiske vending» i historieforskningen med sosialhistoriens gjennombrudd i perioden 1950-1970. Vi fikk «historie nedenfra», samtidig som man i Vest-Tyskland forsøkte å skape et nytt grunnlag for samfunnslivet etter Det tredje rikes sammenbrudd og en måte å forholde seg til «arven» etter nazismen. Begrepet historiepolitikk (*Geschichtspolitik*) oppstod i Tyskland i forbindelse med en politikk, der målet var å forsone seg med den vanskelige fortiden ved å brette den ut i all sin gru. Senere har denne holdningen til historien bredt seg til andre europeiske land som i større eller mindre grad var medskyldige i jødeforfølgelsene, og man kan i Vest-Europa fra 1970-tallet snakke om framveksten av en felles europeisk erindring, sentrert omkring erindringen om Holocaust som en måte å integrere Europa på, bekjempe rasisme og unngå nasjonale og etniske konflikter¹.

Denne selvransakende holdningen til den nasjonale historien har også i noen grad bredt seg østover i Europa, f.eks. til Polen, der historikerne etter løsrivelsen fra Sovjetunionen rettet søkelyset mot vanlige polakkers delaktighet i jødeforfølgelsene under andre verdenskrig. Men i Øst-Europa ellers har det vært mest snakk om å beskytte nasjonalstatenes interesser, og overgripernes erindring, snarere enn ofrenes. I Russland under Putin har det vært åpenhet omkring Stalin-tidas terror mot landets egen befolkning, men ikke noe gjennomgripende oppgjør med utrenskningene - og ingen rettssaker mot overgripere. Begrunnelsen har vært at det ville skape uro i samfunnet fordi så mange var berørt og så mange var medskyldige.² Så i Russland har patriotisk oppfostring og konsolidering av nasjonen blitt det som skulle fylle tomrommet etter kommunismens sammenbrudd, og det er dette som er innholdet i Kreml-ledelsens historiepolitikk, slik den fremstilles av framstående russiske analytikere som Olga Malinova, Aleksej Miller og Nikolaj Kuposov. Putins historiepolitikk er i liten grad rettet inn mot en kritisk gjennomgang av historien, det er de positive, nasjonalt oppbyggende elementene som blir vektlagt.

¹ Se Tuomioja 2016: 8-9, og Kuposov 2018:411-422

² Orlando Figes (2014), *Revolutionary Russia, 1891-1991* (Pelican Books). Side 411-422

1.4 Hvorfor trenger Putin en historiepolitikk?

”If only the populace can be properly informed about its history, fundamental social and political problems will be solved. That is the premise for the Kremlin’s engagement with history in general.”³(Kristian L. Gjerde)

Putin tok over presidentembetet i år 2000 da det var en kollektiv identitetskrise i landet. De tradisjonelle historiske orienteringsplattformene hadde blitt borte gjennom oppløsningen av Sovjetunionen og 1990- tallet hadde vært preget av kaos.⁴

Ved Gorbatsjovs glastnostpolitikk ble de historiske arkivene åpnet og folket fikk tilgang til tidligere klassifiserte dokumenter som diskrediterte Sovjetunionen i russernes øyne.

Patriotisk stolthet var oppspist av skam innen utgangen av 1990-tallet.⁵ En meningsmåling utført i 2000 viste at 75 prosent beklaget at Sovjetunionen hadde gått i oppløsning.

Johannes Due Enstad skriver om et ”sug nedenfra” som kom fra folkets trang til å igjen føle seg som en stormakt, fri for de mørke historiske hendelsene som kastet skam over den russiske historien. Putins historiepolitikk kan da ses på som en statlig respons på dette ønsket.⁶ For å stoppe denne nedgraderingen av Russlands status, som Sovjetunionens arvtakerstat, og den synkende stolthetsfølelsen måtte Putin ta grep for å bygge den opp igjen. Måten han gjør dette på er å fokusere på enkelte positive historiske hendelser, og mer eller mindre ignorere de problematiske historiske periodene isteden for å ta ett oppgjør med hele historien. På denne måten har Putin også unngått en russisk fullversjon av det tyske historikere kaller ”*Vergangenheitsbewältigung*”.

I 1945 stod Tyskland igjen som taperen av andre verdenskrig og de tyske borgerne og den nye politiske ledelsen måtte ta ett oppgjør med den mørke fortiden som var preget av Hitler og nazistene. Det var vanskelig for tyskerne å minnes men de kunne ikke fornekte eller fortie tiden under Hitlers ledelse og for å samle landet var det viktig for den politiske ledelsen å ta et oppgjør med fortiden. Denne typen oppgjør fikk begrepet ”*Vergangenheitsbewältigung*”.

³ Gjerde 2015: 153

⁴ Enstad 2011: 324

⁵ Enstad 2011: 326

⁶ Enstad 2011: 336

Dette begrepet kan ikke direkte oversettes med et enkelt norsk ord, men det er blitt oversatt med ”å mestre fortiden», eller «fortidsmestring». ⁷ Fortidsmestring går ut på å overvinne landets problematiske fortid ved å foreta et gjennomgripende oppgjør med den.

Den nasjonalpatriotiske måten å tilnærme seg Russlands sovjetiske fortid på kjennetegnes derimot ved at utvalgte biter av landes historie og tradisjoner løftes opp som noe storslagent som man ikke skal skamme seg over, men være stolt av. ⁸

Johannes Due Enstad skriver i en av sine artikler om den putinistiske historierpolitikken at en kan observere spor av *vergangenheitsbewältigung* i Kreml. Et eksempel på dette er Putin (og Medvedevs bruk av ordet ”totalitært” til å beskrive sovjetsystemet, noe som signaliserer dette skiftet i politikken. ⁹

Hvordan klarer Putin å styre et slikt enormt land? I et land som har over 140 millioner innbyggere er statslederen avhengig av en befolkning som støtter staten og den politikken den fører. ”Historien brukes – bevisst eller ubevisst – for å legitimere, begrunne og rettferdiggjøre forhold i nåtida,” skriver Knut Kjeldstadli. ¹⁰ Historie og historierpolitikk hjelper da den sittende statsmakten til å legitimere og beholde makt. Putin bruker historien for å legitimere sin ide om at landet trenger en sterk leder, ved å trekke frem historiske hendelser og ledere som et eksempel på dette.

For at en befolkning sammen skal støtte en statsmakt er det viktig for folket å ha en følelse av patriotisme og nasjonalfølelse. For å bygge opp dette bruker politikerne ofte historie for å samle folket. Her dukker det opp et problem for Putin og hans medarbeidere da Russland har en historie det er vanskelig for den russiske befolkningen å enes om.

1.4 Problemstilling

På bakgrunn av det jeg har presentert hittil i oppgaven har jeg utformet følgende problemstilling:

Hvordan ser Kreml-ledelsen i dag på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden, og henger dette synet sammen rent logisk?

⁷ Nielsen 2017b: 37

⁸ Enstad 2011: 325

⁹ Enstad 2011: 338-339

¹⁰ Kjeldstadli 2013: 25

For å svare på første del av problemstillingen, hvordan ser Kreml-ledelsen i dag på sovjetperioden og Den russiske revolusjonen, har jeg utarbeidet noen underproblemstillinger jeg skal utgreie i oppgaven. Underproblemstillingene har tilknytning til hva Putin har implementert i det russiske samfunnet gjennom historiepolitikken samt problemer han må håndtere i forsøket på å samle befolkningen rundt den sittende statsmakten.

Nedenfor har jeg listet opp disse underproblemstillingene, samt skrevet en kort beskrivelse av hva de omhandler.

For å svare på den siste delen av hovedproblemstillingen, om dette synet henger sammen rent logisk, vil jeg ta utgangspunkt i Putins tale til Den føderale forsamling i 2005 da kan kom med det nå berømte sitatet:

”Oppløsningen av Sovjetunionen er det 20. århundres største geopolitiske katastrofe.”¹¹

Jeg har valgt denne uttalelsen fordi jeg mener den belyser tvetydigheten i historiepolitikken til Putin på en tydelig måte; han er motstander av Den russiske revolusjon, men utsagnet tyder på at han samtidig er motstander av at den staten og det samfunnet som revolusjonen skapte skulle gå i oppløsning.

1.5 Underproblemstillinger eller dilemmaer

Omveltningen i synet på første verdenskrig for å løfte frem andre verdenskrig

Da Putin ser på første verdenskrig som en ”stepping stone” til seieren i andre verdenskrig, og som et punkt i den russiske stormakttradisjonen, må han endre oppfatningen av første verdenskrig fra noe negativt til ”et symbol for russiske heroisme og lidelseshistorie”.¹² Et positivt syn på første verdenskrig går ikke overens med et positivt syn på revolusjonen da denne var et opprør mot krigen.

Putins holdning til Februarrevolusjonen

Det er overraskende at Putin tar avstand fra Februarrevolusjonen da den hadde som mål å innføre demokrati i Russland. Her kan man anta at presidentens frykt for en fargerevolusjon i Russland kommer inn, og han bruker da Februarrevolusjonen til å illustrere hvor farlig det er å svekke staten, selv om det er med gode intensjoner.

¹¹ Fra Putins tale til Den Føderale forsamling (2005). Tilgjengelig på: http://kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type82912_87086.shtml

¹² Nielsen 2017b: 29

Putins holdning til Oktoberrevolusjonen og borgerkrigen

Oktoberrevolusjonen er den mest opplagte delen av revolusjonen som en venter at Putin skal ta avstand fra. Denne revolusjonen førte til at den provisoriske regjeringen ble avsatt, borgerkrigen raste over landet og det ble etter hvert etablert et kommunistisk diktatur. Dette vil Putin forhindre skal skje i dagens Russland ved å kompromittere revolusjon som et politisk virkemiddel.

Det uløselige problemet med Stalin

Dette punktet er nok det som gir Putin mest hodebry. Hvordan kan Putin bruke andre verdenskrig som grunnleggesmyte for det nye Russland når Russlands / Sovjetunionens seiere i andre verdenskrig er synonymt med Stalin og hans hardhendte lederstil?

Hundreårsjubileet for den russiske revolusjonen

Hvordan skulle den politiske ledelsen markere revolusjonsjubileet når det er slike indre motsigelser i Putins historiepolitikk?

Kapittel 2: Litteratur, teori og metode

2.1 Litteratur

Jeg er langt i fra den eneste som finner Putins historiepolitikk interessant, og det er blitt skrevet mye om hans bruk av historie i politikken i de senere årene. Det er ikke bare russiske forskere, men forskere fra hele verden som forsker på dette og jeg vil presentere de forskerne jeg har basert meg mest på.

Aleksej Miller er en russisk professor i historie ved Central European University i Budapest. Hans interessefelt er russisk politisk historie. En av hans mange artikler om dette emnet er en artikkel som skildrer den historiske politiske utviklingen fra perestrojkaperioden frem til 2011.

Håvard Bækken er en norsk forsker som har en doktorgrad i Russlandsstudier fra Universitetet i Oslo, og forsker for tiden på sikkerhetspolitiske implikasjoner av statspatriotisme i Russland.

Bækken tar for seg identitetspolitikken i Russland og hvorfor den er viktig. Han går igjennom historiske perioder, slik som Urotiden på slutten av 15- og begynnelsen av 1600-tallet for å trekke linjer til dagens politikk og hvorfor Putin satser på identitets- og historiepolitikk for å forene landet.

Jens Petter Nielsen er en norsk historiker og professor ved Universitetet i Tromsø og hans interessefelt er russisk/sovjetisk historiografi, nordområdestudier, særlig politiske aspekter ved norsk-russiske relasjoner i nord ca. 1814-1917.

Jeg har blant annet benyttet meg av Nielsen artikler om hvordan russiske og vestlige historikers syn på den russiske revolusjonen har endret seg. I en av hans artikler tar Nielsen for seg begrepet "Den store russiske revolusjon" og hva dette innebærer og går innpå den russiske politiske ledelsens markering av hundreårs jubileet for revolusjonen. Han tar også for seg hvilken historiepolitikk som ligger bak Putins og hans administrasjons forvaltning av den russiske revolusjons historie.

Johannes Due Enstad er en norsk utdannet historiker, med fordypning i russisk, ved universitetet i Oslo. Han har doktorgrad om lokalbefolkningens holdning til tysk okkupasjon under andre verdenskrig i Leningrad fylke.

Enstad har utgitt forskningsartikler om historiepolitikk, Filippov-lærebøkene (skolebøkene som Putin ville innføre i den russiske skolen) og Medvedevs kommisjon for ”motvirkning av forsøk på historieforfalskning som er til skade for Russlands interesser”.

Kristian Lundby Gjerde er en norsk forsker som har en mastergrad i russlandsstudier fra St. Antony’s College, Oxford. Hans spesialfelt er russisk politikk.

Gjerde skriver blant annet om Kreml-ledelsens forsøk på å styrke kontinuiteten i Russlands stormakthistorie og hvorfor den anser dette for å være svært viktig.

Marlene Laruelle er en fransk historiker med spesialfelt innenfor post- sovjetiske politiske, sosiale og kulturelle utviklinger. Hun er assisterende direktør ved ”the Institute for European, Russian and Eurasian Studies (IERES) at the Elliott School of International Affairs, George Washington University.” Hun er særlig interessant for meg da hun skriver om russisk nasjonalisme under Putins regjeringstid.

Miguel Vázquez Liñán er en spansk foreleser ved Universitetet i Sevilla. Hans forskningsfelt er blant annet sovjetisk og post-sovjetisk propagandahistorie og i nyere tid Putins politiske bruk av historie. Liñán skriver om propagandakampanjen som den politiske ledelsen bruker til å forme landets historie. Han ser også på Vladimir Putin og hvorfor han blir sett på som den personen som har klart å gjennomføre denne politikken. Liñán skriver om moderniseringen av historisk erindring i Russland og hvordan andre verdenskrig og den sovjetiske seieren blir brukt i dagens historiepolitikk.

Olga Malinova er en russisk professor som er ansatt ved Higher School of Economics i Moskva. Hennes forskningsfelt er innen erindring og minnehistorie (?). Hun har blant annet gitt ut en artikkel titulert: The Embarrassing centenary: reinterpretation of the 1917 Revolution in the official historical narrative of post-Soviet Russia (1991-2017) som jeg har benyttet meg av i forskningen min.

Simon Sebag Montefiore er en britisk forfatter og journalist og er spesialist på russisk historie. Han har gitt ut flere bøker om Russlands fortid og jeg har benyttet meg at boken ”Dynastiet Romanov” som ble publisert i 2016. Denne boken tar for seg hele Romanov dynastiet fra 1613 til 1918. I denne boken er det primært det siste kapittelet ”Røde tsarer/hvite

tsarer” som er relevant for meg da det omhandler hvordan etterfølgerne til Nikolaj II har håndtert historie og lederskap.

Som dere vil se på listen så har jeg benyttet et flertall av vestlige forskere, og kun to russiske forskere. Dette er begrunnet med at jeg ikke behersker det russiske språk og derfor er litteraturen begrenset til norsk og engelsk.

I forskningsarbeidet har jeg benyttet meg av ulike kilder. Hoveddelen av forskningen min baserer seg på forskningsartikler utgitt av diverse forskere fra ulike institusjoner. Jeg har også benyttet meg av aviser og tidsskrifter, da flere av disse kildene presenterer ulike politiske saker og følger utviklinger i samfunnet. Disse kildene er også en god kilde til å finne realopplysninger og holdninger.¹³

I dokumentararkivet som er tilgjengelig på Norsk rikskringkastings nettside fant jeg to dokumentarer som handler om Putin og hans politiske styring av Russland. Dokumentarene heter ”Putins nye Russland” og ”Putins hevn”.¹⁴ Jeg har brukt disse filmene til å danne meg et bilde av Putin og bakgrunnen for hans historiepolitiske drivkraft.

Da hundreårsjubileet var i 2017, som var samme år jeg begynte å arbeide med denne oppgaven, er mye av litteraturen knyttet til dette temaet relativt ny. I oppgaven har jeg også benyttet ulike aviser og avisartikler som har belyst aktuelle hendelser, da særlig fargerevolusjonene og nyere hendelser i Russland slik som valg og demonstrasjoner. De ulike artiklene er presentert i litteraturlisten på slutten av oppgaven.

Jeg har tatt med flere sitater fra ulike forskere og fra avisartikler, med begrunnelse i at denne oppgaven skal se på hva Putin sier og gjør i forhold til forskjellige historiske hendelser og perioder da jeg ikke selv har vært tilstede. Her er jeg avhengig av primær- og sekundærkilder i denne oppgaven. Jeg har også inkludert avsnitt fra ulike forskere som jeg mener illustrerer sammenhengen mellom ulike faktorer og Putins historiepolitikk på en god måte.

Det er skrevet utallige bøker om de realhistoriske hendelsene jeg går innom i denne oppgaven, og i forbindelse med at det i 2017 var hundre år siden Den russiske revolusjonen er det kommet ut flere nye artikler og bøker som presenterer ny forskning om den historiske hendelsen og hvordan markeringen av jubileet gjenspeiler den politiske ledelsens syn på denne perioden og den russiske historien generelt.

¹³ Kjeldstadli 2013: 165

¹⁴ Dokumentarene er tilgjengelig her: <https://tv.nrk.no/sok?q=putin>

Mengden av litteratur som omhandler temaet for denne oppgaven er stor og det er tidskrevende å bearbeidet alt materiale. Det er et flertall av vestlige forskere jeg vil basere meg på, noe som er en klar avgrensing av oppgaven og kan påvirke slutninger jeg vil trekke. Jeg etterstrebet å inkludere russiske forskere og har gjort dette i en grad, men det er uansett et flertall av vestlige forskere jeg har basert denne oppgaven på. Jeg vil påpeke at jeg ikke har oppdaget nevneverdige forskjeller i konklusjonene i til de russiske og vestlige forskerne jeg har studert.

2.2 Teori

Her vil jeg ta for meg noen av teoriene jeg har basert meg på i min studie.

Alexei Miller skriver om noen forskjellige begrep knyttet til historiepolitikk og hvordan en bør bruke begrepene. Han skiller mellom "politics of history (historiepolitikk)" og "historical politics". Han beskriver "historical politics" slik:

"Historical politics correctly defines the relations that arise between politics, which appears here as a noun, and history, which serves merely as an attribute. The term emphasizes that this is a specifically political phenomenon that needs to be studied above all as a part of politics."¹⁵ The most important element of historical politics: destruction of the social space for dialogue in historical problems. Such dialogue gives history an effective existence in public space, but it is being systematically replaced by a dispute between "patriots and traitors" in which the "traitors" should ideally be deprived of the right to speak."¹⁶

Miller gir også en forklaring på hvorfor det er flere spor av "historical politics" i post-sovjetiske land i motsetning til andre. Han skriver at dette er tilfellet da post-sovjetiske land nå er fri fra sensurkulturen som ble tatt i bruk under det strenge sovjetregimet, og interessen for historien og tidligere forbudte emner har økt i befolkningen. Miller skriver videre at "history of politics" finner sted i demokratiske og pluralistiske land da historien her fritt kan diskuteres, lærere kan velge mellom historiebøker, ingen blir straffet for å ta opp og fremheve sensitive emner og alle har lik tilgang til arkiver. Som jeg vil belyse med denne oppgaven er ikke denne tilstanden oppnådd i Russland enda. Et eksempler er tilgangen til arkivene. I

¹⁵ Miller 2011: 32

¹⁶ Miller 2011: 43

Russland er arkivene ikke tilgjengelige for allmuen. Det finnes en lov som stadfester at dokumenter skal frigis etter 30 år, men denne loven blir ikke etterfulgt. Det finnes istedenfor et departement som bestemmer om dokumentene kan frigis. Dette hindrer da selvstendig forskning i arkivene og kildesikring av dokumenter som blir brukt, når en ikke kan stadfeste om de er ekte og fullstendige.¹⁷

Miller lister opp fire nøkkelementer som definerer ”historical politics” og viser til at samtlige elementer finnes i det russiske historiepolitiske landskapet. Jeg tar her med et utdrag fra hans artikkel ”Russia, power and history” i ”Russian social science review” som beskriver de fire nøkkelementene:

”The ideology of historical politics is based on four chief postulates. First, history and memory are viewed primarily as an arena of political struggle with foreign and domestic adversaries. Hence people conclude that history is “too important to be left to historians”.

[...]Second, those making policy assert that “everyone does it”; public opinion accepts this justification for the obvious violation of the operating principles governing the social sciences in democratic societies. This assertion gives rise to direct restrictions in the freedom of expression, the marginalization of inconvenient views, and changes in the principles of funding. [...]

Third, the policy makers consider it obvious that foreign adversaries are striving tirelessly to establish an interpretation of past events that will harm our country. Therefore, historians have a duty to show solidarity in confronting the danger. [...]As a result, the space for dialogue inside the country is eliminated, because everyone is obliged to swear allegiance to the declared postulates. [...]

Fourth, historical politics is justified by reference to the supposedly sorry state of patriotism and history teaching in the schools. For this reason, the policy makers propose to sacrifice (temporarily) pluralism in the textbooks and in theories so that “children will at least know the most important things.

In reality, the public interest is only a cover and the true goals of historical politics serve the party and politics.”¹⁸

¹⁷ Miller 2011: 46

¹⁸ Miller 2011: 36-37

Å være arvtakerstaten for Sovjetunionen er ikke enkelt. Kjeldstadli reflekterer rundt forskjellen på nasjonal arv knyttet til seier og nederlag der han bruker Tyskland etter Hitler-tiden som et eksempel.

Befolkningen i nasjoner som har endt opp som en tapende parten i en krig må gjenreise en sivilisasjon som er brutt ned. Skammen var være stor da nasjonen nå er knyttet til krig, barbarisk oppførsel og nederlag, og den tyske befolkningen følte ikke lenger at de var av ”godt folk”, enten hva det gjaldt av deres egen familie eller befolkningen de hørte til.¹⁹

Det har ikke vært lett for tyskerne og minnes verken hitler- tiden eller perioden etter denne. Men landet har vært nødt til å ta et oppgjør med fortiden for å kunne komme seg videre. For å gjøre dette tok den politiske ledelsen i bruk tradisjoner som lå lenger bak i tid, motstandsgrupper under krigen og hverdagslivet til folk flest for å skape positive tilknytninger til den tyske historien.

Dette kan også anvendes til den russiske historien der den russiske befolkningen måtte komme seg videre etter Sovjetunionens oppløsning. Den russiske befolkningen trengte en fortid fri for mørke flekker, slik som masseundertrykkelsene og arbeidsleirene. De ville igjen føle seg som en del av en stormakt. Putins fokus på å dra frem momenter fra den russiske fortiden som befolkningen kunne være stolte av, ble da en statlig respons på denne etterspørselen fra folket. De historiepolitiske tiltakene ble en brukt for å fremstille en mer harmonisk fortelling om den sovjetiske fortiden.

Det er stor enighet blant forskere om at Putin bruker historie til å samle nasjonen rundt statsmakten. Det er viktig for Putin og Kreml-ledelsen å fremheve kontinuiteten til landet for å vekke borgerens stolthetsfølelse samt legitimere nasjonens status som en stormakt, berettiget til en sentral plass blant de ledende nasjonene i verden.

Putin implementerer historiepolitiske tiltak i hverdagssamfunnet i den tro at dette vil kaste skygger over splittende minner. Den russiske befolkningen skal altså enes rundt et historisk syn. Liñán skriver slik; “Political propaganda of a historic nature has formed an essential part of communication policy in Russia since Vladimir Putin came to power. The centralization effort – by fair means or foul – accompanying Putins’s policy includes the attempt to build the

¹⁹ Kjeldstadli 2013: 24

most unifying national identity possible, based, among other things, on the one and only perspective of the past. This perspective is gaining the upper hand over the rest.”²⁰

Eksempler på politiske tiltak Putin har implementert er hvordan han har flyttet på og opprettet nye minnedager, innført nye lærebøker i skolen og nye statssymboler.

Det som opptok forskere da hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen nærmet seg og nærmest tvang Putin og Kreml-ledelsen til å snakke om revolusjonen, var hvordan den politiske ledelsen ville fremstille den. Mange mener at selve mangelen på markering fra den politiske ledelsen sa nok i seg selv. Malinova peker på at Putin underskrev ordren om å planlegge markeringen av revolusjonen først i desember 2017, kun to måneder før jubileet for Februarrevolusjonen, som et tegn på hvor lite prioritert og viktig denne markeringen var for den politiske ledelsen. Hun fremhever også navnevalget på markeringen; ”The revolution of 1917 in Russia” og symbolikken av at tittelen er så nøytral, og ikke bruker ordet Oktoberrevolusjonen som ble feiret i sovjettiden.²¹ Dette er virkemidler Putin tar i bruk for å nedtone aktualiteten Den russiske revolusjon har i dagens samfunn.

Historie er mye brukt i politikken til Putin da han bruker den for å samle folket rundt den styrende staten og legitimere *viktigheten* av folkets støtte til den sittende statsmakt. Putin gjør bruk av symboler og minnedager for å bygge opp patriotismen til nasjonen ved å vise til de som har ofret alt for landet i fortiden. På denne måten vil han forme dagens russere og forhindre hendelser lik de som har oppstått i naboland og tidligere sovjetstater de senere årene og heller innpode stolthet og tilhørighet i den russiske befolkningen.

Enstad beskriver den viktige sammenhengen mellom nasjonal identitet i nasjonen og statens overlevelse slik: ”Undergraving av sovjetisk heroisme under andre verdenskrig er en trussel mot det nasjonale historiske minnet og derfor en trussel mot russiske verdier og nasjonens kollektive identitet. Dette undergraver igjen nasjonens respekt for fedrelandet, og er endelig en trussel mot statens integritet og hele den russiske sivilisasjonens eksistens. Nasjonal enhet sikrer grensenes integritet. Hvis nasjonen dør, dør også staten.”²²

²⁰ Liñán 2010: 176

²¹ Malinova 2018: 272-273

²² Enstad 2011: 214

2.2.1 Oppgavens avgrensinger

Det er flere tiltak og elementer i Putins historiepolitikk som kan drøftes. På grunn av oppgavens utforming og avgrensning kan jeg ikke ta inn alle her. Jeg vil kort presentere noen av elementene og tiltakene jeg måtte bortprioritere i denne sammenheng.

Kirken og religion

Den politiske ledelsen i Russland samarbeider tett med den ortodokse kirken når det kommer til historiefremstilling. I 2016 ble historieparken ”Russland – min historie” åpnet.²³ Her samarbeidet Putin og patriark Kirill, den russisk ortodokse kirkens øverste leder, sammen om fremstillingen av russisk historie. Kirken er også opptatt av å fremheve tsar-styret som et gudommelig regime. Ved Putins andre innsettelse som president ble han velsignet av patriarken i liket med tidligere tsarer.

Historielærebøker i skolen

Putin mente at skolebøkene fra 1990-tallet som var skrevet med tanke på å ødelegge det gamle systemet, var for kritiske til å bruke på 2000-tallet da de nå skulle bygge opp landet igjen.²⁴ Bøkene som ble introdusert i skolen i 2007-08 var Filippov-bøkene, navngitt etter hovedforfatteren Aleksandr Filippov. Disse bøkene var ”tydelig preget av myndighetenes historiepolitiske grep”, da den skulle fremheve *forklaringene og motivene* bak statens handlinger i tidsrommet 1900-45, ikke selve handlingene.²⁵ Dette skapte et polert bilde av historiske hendelser og personer i skoleundervisning.

Patriotisk oppfostring

Putins to femårsplaner for patriotisk oppfostringen som ble lansert i 2001-05 og 2006-10 (Medvedev lanserte enda en femårsplan i 2010 da han var president). Disse planene hadde en militærpatriotisk oppfostring som et sentralt element og skulle; ”danne en opphøyd patriotisk bevissthet, en følelse av lojalitet ovenfor ens fedreland, en beredskap til å utføre borgerplikter og den grunnlovbestemte forpliktelsen til å forsvare moderlandets interesser.”²⁶

Kommisjon mot historieforfalskning

²³ Johansen 2016

²⁴ Enstad 2011: 328

²⁵ Enstad 2011: 329

²⁶ Enstad 2011: 327

Kommisjonen for motvirkning av forsøk på historieforfalskning som er til skade for Russlands interesser var et ledd i femårsplanene. Selv om det var Medvedev som opprettet denne kommisjonen i 2009, og ikke Putin, var den et viktig element i Kreml-ledelsens historiepolitikk. Av medlemmene i kommisjonen var det ingen profesjonelle historikere men statsansatte der et flertall av dem var FSB-ansatte, noe som mistenkeliggjorde kommisjonens hensikt. Kommisjonen ble oppløst i 2012.

2.3 Metode

For å svare på hvordan Kreml-ledelsen ser på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden skal jeg i denne oppgaven gjøre en komparativ analyse av hva Putin uttaler om den russiske historien og hvilke politiske tiltak han gjør i praksis.

Da mye av teorien og litteraturen jeg har brukt i denne studien er ulike artikler skrevet av ulike forskere, har jeg tatt i bruk en dokumentanalysemetode som jeg vil gjøre rede for i dette kapittelet.

Videre skal jeg forklare hva motivforklaringer, opphavsperson og kontekst er da denne oppgaven vil prøve å finne ut hvorfor Putin kommer med de uttalelsene han gjør og hvorfor han utøver driver med historiepolitikk. Til slutt tar jeg for meg makrohistorie og statistikk da dette vil gi et bilde av resultater av Putins historiepolitikk.

Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er innsamling, behandling og tolkning av sekundærdata. Dette er med andre ord et verktøy for å finne svar i ulike kilder.

Det finnes flere forskjellige typer dokumenter, og disse er inndelt i tre hovedgrupper; prosessdata, bokholderidata, forskningsdata. Prosessdata er artikler og innlegg i aviser og blader, debatter i tv o.l. Det er data som ”oppstår i tilknytning til den løpende aktiviteten i samfunnet”.²⁷

Bokholderidata er bedriftens regnskap, bilag, budsjetter, salgs – og kundestatistikk, personalregistret, bransjestatistikk, Brønnøysundregistrene og lignende.

Forskningsdata er data som er samlet inn av andre forskere. F.eks. tidligere gjennomførte og offentliggjorte markedsundersøkelser, prognoser og offentlig statistikk.²⁸

²⁷ Sander 2017

²⁸ Sander 2017

Jeg vil benytte meg av prosessdata, særlig artikler som handler om tema rundt Putins historiepolitikk skrevet av ulike forskere og forskningsdata da jeg tar i bruk statistikk.

Kjetil Sander skriver om tre situasjoner der det egner seg å bruke dokumentanalyse; når det er umulig å samle inn primærdata, når vi ønsker å få tak i hvordan andre har fortolket en viss situasjon eller hendelse, når vi ønsker å få tak i hva mennesker faktisk har sagt eller gjort.²⁹

Ved dokumentanalyse er det viktig at det er en nær sammenheng mellom innholdet i dokumentet og problemstillingen du vil besvare. Man må ha et bevisst forhold til forfatter, mottaker og innholdet i dokumentet.

Dokumenter kan analyseres både kvantitativ og kvalitativt. En kvantitativ analyse fungerer ved at en kan for eksempel telle forekomsten av ord, eller hvor ofte noen blir brukt som kilder. En kvalitativ analyse innebærer ”at forskeren tolker meningsinnholdet i det som blir sagt eller skrevet.”³⁰ Jeg vil i denne oppgaven gjøre en kvalitativ analyse av prosessdata og forskningsdata.

Komparasjon

I denne oppgaven skal jeg se på hva Putin har uttalt og hvilke politiske tiltak han har iverksatt som omhandler sovjetperioden og Den russiske revolusjonen og sammenligne dem med hverandre. Formålet med dette er å se om uttalelsene og tiltakene går overens.

Komparasjonsmetoden kan brukes til flere formål, et av disse kan være for å finne fram til interessante spørsmål og problemstillinger slik Knut Kjeldstadli skriver i ”Nytten av å sammenlikne”. Kjeldstadli skriver videre at hvis en bruker komparasjon til å finne *hvorfor* noe er slik det er tjener den komparative metoden et heuristisk, kunnskapssøkende formål. På denne måten kan en snevre inn et problem.

Den andre måten en kan bruke sammenligninger på er for å forklare eller prøve gyldigheten av forklaringshypoteser.

Slik som med alle metoder har også den komparative metoden sine svakheter. Et problem er å avgjøre hva slags fenomen en kan sammenligne. ”Vi må velge kommensurable størrelser, ikke bare i sammenligning over tid men også i synkron komparasjon.”³¹ Det er også viktig å definere de variablene en skal sammenligne. De må være tilstrekkelig like med tanke på de

²⁹ Sander 2017

³⁰ Holbergprisen 2017

³¹ Kjeldstadli 1998: 440

variablene som er viktige for fenomenet en skal forklare. ”Målet blir å velge objekter som har den interessante blandingen av likhet og ulikhet. Hvis de som velges blir for forskjellige, kan en nok få fram særegenheter. Men det blir tyngre å lokalisere de interessante forskjellene vi kan trekke på i forklaringer av fenomener. Altså- passe likt og ulikt.”³²

Komparasjon krever at du ekspliserer hva du sammenligner, at du ovenfor deg selv og kritiske lesere legger for dagen hvilke elementer du mener inngår i systemene.³³

Jeg har i denne oppgaven avgrenset uttalelsene og de politiske tiltakene Putin har foretatt seg til de jeg mener har tilknytning til Den russiske revolusjonen, sovjetperioden eller til historiepolitikken om omhandler disse temaene.

Opphavsperson og kontekst

Da jeg skal prøve å finne ut hva Putin og hans politiske ledelse synes om Den russiske revolusjonen og sovjetperioden vil jeg trekke inn hva Kjeldstadli skriver om opphavsperson og kontekst.

En forståelse av teksten må for det første hvile på en viss innsikt i personen. Kjeldstadli lister opp en rekke spørsmål som er viktig å se etter når en skal analysere uttalelser; pleide han eller hun å tenke og mene slik? Er utsagnet atypisk? Hva slags person har vi for oss? Hvilken kontekst stod han i? Var han ute etter å oppnå noe spesielt? Er det noen nøkkelord som går igjen?³⁴

Det er viktig å se etter dette for å gripe innholdet, og den skjulte meningen. Kjeldstadli skriver videre at forskeren bør lytte etter ”tomrom” i teksten, er det noe som spesifikt ikke blir sagt og hva sier dette i så fall? Et eksempel han viser til er i intervjuer med italienske arbeidere om deres liv der det var påfallende hvor lite de omtalte fascismen i mellomkrigstida. Når en tenker på at denne tida varte fra 1922 til langt ut i andre verdenskrig kan en tolke dette fraværet av omtale som at her ligger det noe ubehagelig, noe de helst går rundt.³⁵ I min studie er tomrommet av diskusjoner rundt temaer som de sovjetiske soldatenes oppførsel da de inntok Tyskland, og Molotov-Ribbentrop-pakten i 1939, talende da dette vil trekke ned det Putin forsøker å løfte opp.

³² Kjeldstadli 1998: 440

³³ Kjeldstadli 1998: 445

³⁴ Kjeldstadli 2013: 185

³⁵ Kjeldstadli 2013: 187

Motivforklaringer

Motivforklaringer angår mening, hensikt, formål eller motiver. Motivforklaring er vanligst i en forskning som er orientert mot den enkeltstående hendingen, altså mot en idiografisk tankegang. Med motivforklaringer menes en tilnærming der en vil *forstå* hva som lå bak en handling. ”Motivforklaringer er en egen gruppe av forklaringer: hva var beveggrunnene? Oppgav folk sine egentlig motiver? Eller opererte de med vikarierende motiver, det vil si at de oppgav ett motiv utad, mens det egentlige motivet var et annet, skjult for omverden? Motiv står i forhold til en handling som en årsak står til en virkning. Motivet er årsak til handlinger.”³⁶ I denne studien har jeg tatt standpunkt til at Putins motiv er å legitimere statsmakten, hans styre, gjennom patriotisme oppbygget gjennom historie.

Makrohistorie

Denne oppgaven handler om større historiske hendelser og konsekvensene disse har for den politiske administrasjonen og befolkningen i dagens Russland. Makrohistorie er definert som ”når perspektivet på historien er de lange utviklingstrekkene eller årsaker til og konsekvenser av større handlinger.”³⁷

Statistikk

Jeg har tatt i bruk statistikk utarbeidet fra spørreundersøkelser da dette kan gi et bilde på hvilke oppfatninger den russiske befolkningen har av forskjellige historiske aktører og hendelser, og hvilken effekt Putins historiepolitiske tiltak har hatt. Det er samtidig en metode som klart kan illustrere forskjeller og likheter mellom undersøkelser som har blitt gjennomført på ulike tidspunkt. Da jeg ikke har mulighet til å foreta mine egne undersøkelser har jeg benyttet meg av undersøkelser som allerede har blitt gjennomført og publisert.

Pålitelighet er viktig ved bruk av statistikk og jeg har kvalitetssikret de kildene som har gjennomført og publisert dem. Jeg har benyttet meg av undersøkelser som er gjennomført av Levada-senteret og Pew Research Center. Levada-senteret er et ikke-statlig forskningsinstitutt i Russland, og Pew Research Center er et upartisk, amerikansk forskningscenter som holder til i Washington D.C i USA.

³⁶ Kjeldstadli 2013: 251

³⁷ Alle tiders historie: 2017

Når det kommer til representativitet er undersøkelsene gjort av Levada- senteret som regel hatt 1600 respondenter fra over hele landet, og alle respondentene har vært over atten år. Senteret har flere undersøkelser som har tatt for seg den russiske befolkningens tilknytning til og oppfatning av historiske personer og hendelser.

Undersøkelsene jeg har tatt i bruk har presentert svarene sine i form av beskrivende prosentstatistikk. Beskrivende statistikk gir en tallmessig beskrivelse av et fenomen³⁸, og som det skrevet ovenfor er funnene i undersøkelsene presentert i prosenttall. Jeg bruker disse for å spare tid, da det er lettere å lese av og sammenligne.

Det er viktig å fremheve at ingen forskere eller historikere er helt objektive til temaet en forsker på. Man er påvirket i forskjellige grader av nasjonalitet, det sosiale miljøet rundt oss, politisk tilhørighet, religiøsitet og sosial identitet. Dette er noe jeg har hatt fokus på under arbeidet med denne oppgaven. Jeg er selv oppvokst i et land som grenser til Russland og har opplevd at fremstillingen av dette landet som regel er preget av en negativ sammenheng med tilknytninger til Sovjetunionen og den kalde krigen der Sovjetunionen var fienden. Dette har jeg hatt i fokus under arbeidet med denne studien og har prøvd å hatt et så åpent sinn som var mulig.

2.4 Definisjoner

Hvem mener jeg med Kreml-ledelsen

Min definisjon av Kreml-ledelsen i denne oppgaven begrenser seg til Vladimir Putin og tre sentrale personer som er blitt beskrevet som Putins ”nasjonale strateger”.³⁹ Jeg vil her kort presentere hver person, jeg har også inkludert et sitat i presentasjonen for på denne måten illustrere hvilket historiepolitisk syn de har.

Sergej Narysjkin

Narysjkin er tidligere leder av Dumaen og formann av ”Kommisjonen for motvirkning av forsøk på historieforfalskning som er til skade for Russlands interesser” fra 2009-2012. Han er nå leder for den russiske utenriksspionasje og etterretningstjenesten SVR. Narysjkin har uttalt: ”Uten et forsvar av sin historie vil Russland ikke ha noen fremtid. I motsatt fall risikerer landet å gå i oppløsning i en sydende strøm av globale rystelser i det 21. århundre. Historien må bevares og studeres for at vi skal kunne hevde vår nasjonale verdighet. For

³⁸ Kjeldstadli 2013: 231

³⁹ Nielsen 2017b: 27

Russland har ikke en dårlig, og heller ikke en god historie. Russland har sin egen historie, som det er umulig å stykke opp i seire og nederlag, i perioden med blomstring og forvirring, i episoder som er passende eller upassende å kommentere.”⁴⁰

Aleksandr Medinskij

Medinskij er kulturministeren i Den russiske føderasjon. Han var ansvarlig for planleggingen av markeringen av hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen. Hans utgangspunkt er at denne markeringen kan styrke det russiske samfunnets samforstand og fremme nasjonal forsoning. Dette kan oppnås ved å overvinne splittelsen i det russiske samfunnet, mellom dem som føler nostalgi ved den sovjetiske fortiden, og dem som ønsker å legge den helt bak seg.⁴¹

Vladislav Surkov

Surkov var nestleder i den russiske presidentadministrasjonen fra 1999-2011, før han var visestatsminister i Russland fra 2011-2013. Han jobber nå som personlig rådgiver for Putin og har i de senere år trådt mer i bakgrunnen, men spiller trolig en viktig rolle bak kulissene. Surkov uttalte i 2007: ”Vi må huske at revolusjon, det er fremfor alt en ødsling med mennesker, det er fremfor alt ødeleggelse, det er fremfor alt tilintetgjørelse.”⁴²

Jeg vil i oppgaven bruke ”Putins politikk”, og ulike versjoner av dette uttrykket, som en samlende betegnelse for denne gruppen. Dette er fordi Putin er den personen som fronter politikken og det blir derfor naturlig at politikken beskrives som Putins historiepolitikk. Det er til syvende og sist han som står ansvarlig for politikken som føres.

Fargerevolusjonene

Denne betegnelsen er en samlebetegnelse for bølgen av revolusjoner som oppstod på begynnelsen av 2000-tallet. Disse revolusjonene er henholdsvis Roserevolusjonen i Georgia i 2003, Oransjerevolusjonen i Ukraina i 2004/05, og Tulipanrevolusjonen i Kirgisistan i 2005. I dag er det kun revolusjonen i Georgia som har holdt frem ved at det er lederne av revolusjonen som fremdeles sitter med makten. Fargerevolusjonene kan være med å forklare hvorfor Putin tar slik avstand fra revolusjon som et politisk virkemiddel og hvorfor hundreårsjubileet er problematisk for ham.

⁴⁰ Nielsen 2017b: 34

⁴¹ Nielsen 2017b: 33

⁴² Nielsen 2017b: 33

Grunnleggelsesmyte

Grunnleggelsesmyter er fortellinger om hvordan verden har blitt til. Dette kan også overføres til hvordan en nasjon har oppstått, i dette tilfellet hvordan Russland har blitt til.⁴³

Grunnleggelsesmyter kan fungere som en legitimering av staten og statsmakten. Putin ønsker å fortrenge minnet om revolusjonen som Russlands grunnleggelsesmyte og heller samle folket rundt seieren i Den store Fedrelandskrigen som grunnleggelsesmyte til det nye Russland.

Nye Russland

I denne oppgaven sikter begrepet "Nye Russland" ikke til Russland rett etter Sovjetunionens fall, da det var Boris Jeltsin som var president selv om også han fornektet kommunismen. Her menes "Nye Russland" den nasjonen som er bygget opp etter Putins inntreden i maktsetet. Putin ville fremstå som en reformator og demokrat da han kom til makten. Det nye russiske narrativet handler om demokratiet og folkemeningens seier.⁴⁴ Etter det trøblete 1990-tallet skulle Putin nå innføre stabilitet og en ny stolthetsfølelse i landet. Russlands utenriksminister Sergei Lavrov uttalte i 2010: "New Russia has officially condemned Stalinism and has never advocated its ideology and practices."⁴⁵

Ulike begrep knyttet til historiepolitikk

Det er forsket mye på historiepolitikken i Russland i de senere årene. Forskere bruker flere ulike begrep slik som memory politics, politics of memory, historiepolitikk og erindringspolitikk. Jeg mener at hovedpunktene i forskningen innenfor dette feltet kan dras sammen selv om det er skrevet under ulike begrep, da forskningen konsentrerer seg om Putins bruk av historie i politikken, og hvordan dette påvirker hans håndtering av hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen og minnet om sovjetperioden. Jeg vil videre presentere de ulike begrepene.

Historiepolitikk

Historiepolitikk er forsøk på å skape tradisjon, utforme erindringer og konstruere identiteter. Innenfor denne definisjonen kan historiepolitikk ha brede og smale avgrensninger. For min

⁴³ Kjeldstadli 2013: 52

⁴⁴ Norsk rikskringkasting 2017a.

⁴⁵ Kangaspuro 2015: 338

studie vil jeg bruke vil jeg bruke den tyske historikeren Edgar Wolfrums definisjon: ”historiepolitikk er et handlings-og politikkfelt der forskjellige aktører søker å laste historien med sine spesielle interesser og å bruke den politisk.”⁴⁶ I Putins tilfelle er dette å samle folket rundt det nye Russland for videre å legitimere hans politiske makt.

Memory politics

Jeg vil bruke Olga Malinovas definisjon av memory politics her, da hun knytter begrepet direkte opp til Russland. Definisjonen hennes lyder som følger:

*“Nation-building memory politics seeks to mobilize solidarity around a positive image of “us”; typically, it focuses in historical events and figures that could be interpreted in terms of glory, heroism, and recognized cultural accomplishments. These patterns of memory politics rely on different symbolic resources (though quite often they narrate the same historical events) and suggest different political strategies. In Russia, they coexist, being supported by different coalitions of actors. This makes the construction of the official historical narrative a particularly complicated political task.”*⁴⁷

Erindringspolitikk

I forbindelse med Den russiske revolusjonens hundreårsjubileum kom Kreml-administrasjonen ut med en egen definisjon av erindringspolitikk 12.oktober 2017. Tatt i betraktning hva denne oppgaven handler om vil jeg derfor inkludere også denne definisjonen:

*«Med termen ‘erindringspolitikk’ betegner vi hele sfæren av offentlige strategier mht. fortiden, helheten av forskjellige praksiser og normer, forbundet med reguleringen av den kollektive erindring. Hertil hører også kommemorasjoner – dvs. tiltak for å reise minnesmerker, og lage eller forandre tematiske utstillinger på museer, markering på statlig nivå av særlig betydningsfulle begivenheter i fortiden, samt fokus på enkelte subjekter i fortiden og fortielse.»*⁴⁸

⁴⁶ Enstad 2011: 322

⁴⁷ Malinova 2018: 276

⁴⁸ D.V. Jefremenko, Dr.polit, visedirektør for vitenskap ved Institutt for vitenskapelig informasjon innenfor samfunnsvitenskapene, Det russiske vitenskapsakademi. Innlegg under seminar som fant sted ved Institutt for vitenskapelig informasjon innenfor samfunnsvitenskapene ved Det russiske vitenskapsakademiet. Tilgjengelig på: <http://gefter.ru/archive/23171>. Jens Petter Nielsen har oversatt fra russisk.

Identitetspolitikk

Jeg har tatt i bruk Håvard Bækkens definisjon av identitetspolitikk: ”Med identitetspolitikk menes regimets politiske tiltak for å forme befolkningens kollektive identitet.”⁴⁹

2.5 Tid og sted

Denne oppgaven vil ta for seg ulike tidsperioder. Da jeg vil fokusere på president Putins historiepoltikk blir det naturlig å ta for meg perioden 2000-2017 da dette er perioden Putin har innehatt presidentembetet. Jeg vil også trekke inn nyere hendelser som har oppstått i 2018. Jeg vil ikke fokusere på årene mellom 2008-2012 da det var Dmitrij Medvedev som var president i denne perioden og Putin var statsminister.

Oppgaven vil omhandle den russiske historiepoltikken og vil gå igjennom hvilke historiepoltiske tiltak presidenten har gjennomført i sin presidentperiode knyttet til spesifikke historiske hendelser, samt hva han har uttalt om disse hendelsene og drøfte tvetydigheten av dette.

Disse hendelsene er første og andre verdenskrig, den russiske revolusjonen, sovjetperioden og fargerevolusjonene. Da jeg skal gå innom fargerevolusjonene vil jeg også komme inn på ukrainsk, georgisk og kirgisisk historie.

Nedenfor vil jeg definere og avgrense Den russiske revolusjonen og sovjetperioden da dette er større historiske perioder og forskere opererer med forskjellige tidsdefinisjoner knyttet til disse.

Første verdenskrig varte i Russland fra 1914 da Tsar Nikolaj II gikk inn i krigen til 1918, da Vladimir Lenin trakk landet ut av krigen.

Andre verdenskrig startet i Sovjetunionen i 1941 da Tyskland brøt ikke-angreps avtalen og angrep Sovjetunionen. Denne krigen varte frem til 1945 da Tyskland kapitulerte.

Den russiske revolusjonen har ikke én fastsatt tidsramme. Forskere opererer med tidsrammer som varierer fra 1917-1920/21 til 1890-1928 og noen trekker perioden ut frem til 1991, da Sovjetunionen ble oppløst.

Jeg velger å bruke tidsrammen 1917-1920/21, og i denne perioden inkluderer jeg Februar- og Oktoberrevolusjonen samt den russiske borgerkrigen.

⁴⁹ Bækken 2017: 205

Sovjetperioden varte fra opprettelsen av unionen i 1922 frem til oppløsningen i 1991. Jeg vil for det meste fokusere på Josef Stalin og hans periode som leder av Sovjetunionen, da det var under hans ledelse landet var med på å vinne andre verdenskrig og ble en supermakt. Det er denne seieren Putin vil fremheve i sin historiepolitikk.

Kapittel 3: Bakgrunnen for Putins historiepolitikk

Dette kapitelet starter med Boris Jeltsin. Jeg har tatt for meg noen av de historiepolitiske tiltakene han implementerte og hvilke holdninger han hadde angående de historiske hendelsene, da han var den første russiske statslederen som måtte forholde seg til den sovjetiske arven.

Jeg har trukket inn noen episoder i Jeltsins presidenttid som kan ha gjort inntrykk på Putin for på denne måten prøve å belyse hvorfor Putin har drevet sin egen historiepolitikk.

Jeg vil også ta for meg kontinuitet i dette kapitlet da det er en grunnleggende del av Putins historiepolitikk.

3.1 Jeltsin og Putin

Boris Jeltsin ble den første demokratisk valgte president i den nye Russiske føderasjonen da han vant valget 12. Juni i 1991. Jeltsins styre var anti-kommunistisk, og han var opptatt av å ta tydelig avstand fra landets kommunistiske fortid. ”Full frihet først” var hans prioritet og politiske ledetråd.⁵⁰ Dette kan være grunnen til at han (i motsetning til Putin) fortsatte Gorbatsjovs perestrojka- politikk vedrørende åpningen av alle historiske arkiver.

Med dette tiltaket kom alle de mørke hemmelighetene fra sovjettiden ut. Dokumenter knyttet til Stalins terror og andre grusomheter bidro til det kaotiske oppstyret som preget Russland på 1990-tallet, og som kan beskrives som en ny Urotid.

Den nasjonale stolthetsfølelsen ble brutt ned og nasjonen ble ydmyket da sovjetiske myter ble knust, det sovjetiske imperium og stormaktstatusen ble oppløst, og det sosialøkonomiske systemet, som hadde sikret de russiske borgerne en viss materiell trygghet og forutsigbarhet, ble avvirket.

En meningsmåling gjennomført i 2000 understreket dette inntrykket, den viste at 75 % beklaget at Sovjetunionen var gått i oppløsning. Det var med utgangspunkt i denne konteksten av Putins regjering iverksatte de historiepolitiske tiltak.⁵¹

Jeltsin trakk frem Februarrevolusjonen som et demokratisk prosjekt som ble forhindret av Oktoberrevolusjonen. Han ville videre bruke Februarrevolusjonen som et bilde på hvordan hans nye Russland var og skulle bli; et demokratisk land lik de andre land i Europa. Oktoberrevolusjonen ble omtalt som en ”katastrofe” da den innførte det kommunistiske

⁵⁰ Norsk rikskringkasting 2017b

⁵¹ Enstad 2011: 325-326

diktaturet som styrte på lik linje som den autoritære tsaren som styrte før dem.⁵² På tross av disse fordømmelsene av Oktoberrevolusjonen innførte ikke Jeltsin noen offisielle politiske tiltak for å heve Februarrevolusjonen opp, og 7. November fortsatte å være en offisiell fridag under hans styre selv om det ikke var noen offisielle markeringer på denne dagen.

Under Jeltsins presidentperiode var åttiårsjubileet for Den russiske revolusjonen i 1997. I likhet med dagens hundreårsjubileum var det ikke et offisielt program for feiring av denne dagen. På dagen 7. November 1996, året før åttiårsjubileet endret Jeltsin navnet og innholdet på denne dagen fra ”Minnedagen for Den store sosialistiske Oktoberrevolusjonen”, til ”Dagen for samhold og forsoning” for på den måten å endre fokus for denne dagen.

I en artikkel i The Economist blir forskjellen mellom Jeltsin og Putins syn på revolusjonen beskrevet slik:

*“While Yeltsin rejected the revolution because it was the foundation myth of the Communist regime which he had defeated, Mr Putin turned against it because it separated two periods of what he saw as a continuous Russian empire. He wanted to paper over a dramatic breaking point in the long line of Russian rulers that led ultimately to his own reign.”*⁵³

Da Putin ble valgt som president i 2000 fremstod han som en ung, energirik og moderne president, noe som var en kontrast til Jeltsin. I dokumentaren ”Putins nye Russland” trekker de frem episoder som hadde gjort inntrykk på Putin før han ble president og som var med på å forme hans historiepolitikk.⁵⁴ Her skal Putin ha fått inntrykk av at Russland hadde blitt latterliggjort under Jeltsins styre. En slik episode som blir trukket fram er episoden med Boris Jeltsin og Bill Clinton, der Clinton ler høyt og hjertelig av en småberuset Jeltsin på en pressekonferanse i 1995 i New York.

Denne episoden hevder kommentatoren satte spor i russernes nasjonale bevissthet, for første gang lo en amerikansk president av en russisk president på direktesendt TV. En må legge merke til at dette skjedde bare fire år etter oppløsningen av Sovjetunionen som hadde ødelagt den nasjonale stoltheten til russerne. Denne dokumentaren trekker også linjer til Russlands tap av stormaktstatus da NATO bombet Jugoslavia, på tross av Russlands protester. Dette kunne tolkes i retning av at den tidligere stormakten nå var for svak til å bli anerkjent i det

⁵² Malinova 2018: 278-277

⁵³ The Economist 2017

⁵⁴ NRK 2017b: 10:21

internasjonale samfunnet.⁵⁵ Dette var noe som underbygget Putins mål om å gjøre Russland til en stormakt nok en gang. Dette gjorde han klart da han tok over presidentembetet i 2000 da gjenreising av fedrelandskjærligheten, gjennom stolthet over nasjonen og deres historie, inngikk som et viktig element i hans politiske program.⁵⁶

Helt fra starten av Putins inntreden i presidentembetet gjorde han det klart at han ville bruke historien til å forene folket. Dette kom tydelig frem i 2000 da han lanserte nye nasjonale symboler for det post-sovjetiske Russland. Disse symbolene var blant annet en ny tekst til nasjonalsangen til melodien av den gamle sovjetiske nasjonalsangen. Han tok tilbake trikoloren, statsflagget som ble innført av den provisoriske regjeringen, og den tohodete ørn, som var tsar-Russlands gamle statselement og det røde flagget fra sovjettiden, med hammeren og sigden, skulle være det offisielle banner for de russiske militære styrkene.

Som dere ser er disse symbolene hentet fra ulike perioder i den russiske historien, og er en del av Putins politikk til å fremheve kontinuiteten i landets stormakthistorie. Da han presenterte de nye nasjonale symbolene uttalte han: ”Jeg ber dere innstendig om å ikke dramatisere begivenhetene, ikke reise uoverstigelige barrierer, ikke brenne broer og splitte samfunnet igjen”.⁵⁷

3.2 Kontinuitet

”Putin’s approach, however, was in more than a selective ”rehabilitation” of Soviet symbols. It gradually evolved toward a decisive change of the main idea of the official historical narrative: the principle of the opposition between ”the old” and ”the new Russia” was replaced by the idea of great-power status extended to the whole ”1000-year history” of Russia. The new official discourse presented the Russian state (regardless of evaluation of its actual policy in different periods) as the central element of national identity.[...] The shift toward the idea of the ”1000- year Russian state” meant a reassessment of the collapse of the USSR (which at the same time was the ”foundation act” of the new Russia) and of the Soviet legacy in general.”⁵⁸

⁵⁵ NRK 2017b: 11:30

⁵⁶ Enstad 2011: 326

⁵⁷ Nielsen 2017b: 26

⁵⁸ Malinova 2018: 280

Kontinuitet er et nøkkelbegrep i Putins historiepolitikk. Russland har blitt beskrevet som ”det udødelige regimet”⁵⁹ og det er kontinuiteten av denne statsmakten Putin vil fremheve i den russiske historien med den effekten at de vil samle seg rundt den sterke statsmakten.

Kontinuitetsrekken kan kort beskrives slik: fra Mongolåket (1200-1350) kom Moskva-staten, Urotiden (1598-1613) avfødte Romanov-dynastiet, og revolusjon og borgerkrig (1918-1921) ledet til Sovjetunionen: ”vår generasjon har vært vitne til en ny urotid som begynte under Mikhail Gorbatsjov og fortsatte under Boris Jeltsin. Forestillingen om at Russland igjen er på vei opp fra knestående har vært avgjørende for legitimiteten til det sittende regimet.”⁶⁰

Målet og grunntanken til Putins historiepolitikk er at folket må støtte den sterke staten. Hans bruk av historie og da kanskje særlig bruken av historie for å advare om hvilke konsekvenser handlinger kan føre til, har dette som mål og mening. Dette målet har blitt særlig aktuelt etter 2004/2005 da fargerevolusjonene begynte å springe ut i tidligere sovjetiske stater, og da hundreårsjubileet for den russiske revolusjonen var i 2017 ble det også viktig å advare mot konsekvensene av en ny revolusjon i Russland. Den russiske revolusjonen startet jo som kjent med Februarrevolusjonen da den sittende statsmakten, som på den tiden var Romanov-familien, ble avsatt fra maktposisjonen de hadde innehatt i over trehundre år.

Som beskrevet vil president Vladimir Putin bruke historien til å samle nasjonen. Dette er en vanskelig oppgave da Russlands historie har både høye fjelltopper og dype daler. Putin har valgt å fokusere på kontinuitet for å samle befolkningen og trekker frem utvalgte historiske hendelser for å illustrere denne kontinuiteten. Enstad beskriver det slik: ”For at Russland skal samles, forsøker statens ideologier å avpolitiserer fortiden i den forstand at den ikke knyttes for tett opp til politiske regimer, men heller fokuserer på kontinuitet, militærmakt, og tradisjonelle russiske verdier.”⁶¹

Seieren i andre verdenskrig trekker inn disse tre faktorene der seieren er en markør i kontinuitetslinjen, militærmakten var stor og det var den patriotiske befolkningen som ofret alt for landet som seiret. Som beskrevet tidligere er seieren likevel problematisk for Putin da lederen av landet på den tiden var Josef Stalin, som førte et terrorvelde uten sidestykke og som derfor ikke bør hedres. Hvordan skal da Putin klare å bruke andre verdenskrig til å forene folket? Hvordan skal han skille seieren i den store Fedrelandskrigen fra Stalin?

⁵⁹ NRK 2017b: 04:27

⁶⁰ Bækken 2017: 207

⁶¹ Enstad 2011: 213

Det er viktig for Putin å fremheve kontinuiteten i Russlands stormakthistorie for å videreføre bildet av Russland som en mektig stormakt.

Putin vil bruk Sovjetunionens seier i andre verdenskrig som grunnleggesmyten for det nye Russland og til å fortrenge minnet om den russiske revolusjonen.

For å kunne gjøre dette er det visse perioder i den russiske historien som Putin må bearbeide for å kunne bruke dem som ”stepping stones” frem til seieren i andre verdenskrig. En av disse periodene er første verdenskrig.

Da en setter kontinuiteten som den politiske administrasjonen vil fremheve i kontekst med Den russiske revolusjonen skriver Nielsen ”revolusjonen og minnet om den svekket uunngåelig kontinuiteten i russisk historie.”⁶² Dette er en av grunnene Putin vil ta avstand fra revolusjonen, også i jubileumsåret. Nielsen skriver i videre i denne sammenheng:

”Det som egentlig er den nye postsovjetiske grunnleggesmyte er ideen om en historisk kontinuitet i den russiske stormaktradisjonen, der seieren over Nazi-Tyskland bare er det absolutte høydepunkt. I den forbindelse trenger Putin også ”Den store krigen” som en nødvendig ”stepping stone” i kontinuiteten mellom det keiserlige Russland, andre verdenskrig og dagens post-sovjetiske Russland som under Putins ledelser er i ferd med å gjenvinne sin stormaktstatus.”⁶³

Det er på bakgrunn av dette jeg har valgt å inkludere Den store krigen i denne oppgaven.

⁶² Nielsen 2017b: 27

⁶³ Nielsen 2017a: 434

Kapittel 4: Den store krigen og Den store fedrelandskrigen

Dette kapitelet handler om Putins historiepolitikk knyttet til Den store krigen og den store Fedrelandskrigen. Kapittelet starter med en kort presentasjon av den Store krigen etterfulgt av en fremstilling av hvorfor Putin har satt inn ressurser på å løfte denne krigen opp fra skyggen av revolusjonen. Da kontinuiteten i historien er et viktig fokus for Putin og da særlig det faktum at han vil overskygge Den russiske revolusjon, og da særlig Oktoberrevolusjonen, med seieren i Den store fedrelandskrigen er det viktig å se på hvordan han skal lykkes med dette. Rehabiliteringen av Den store krigen er et viktig steg i denne prosessen og kan belyse den politiske administrasjonens syn på revolusjonen samt sovjettiden, da det var Lenin som trakk landet ut av Den store krigen og som senere var med på å opprette Sovjetunionen. Putin viser med uttalelser knyttet til Den store krigen en tydelig negativ holdning til bolsjevikene noe som kan bidra til å besvare problemstillingen.

Videre går kapittelet over til den store Fedrelandskrigen og Putins innsats i å bygge opp seieren i denne krigen som grunnleggesmyten til det nye Russland.

4.1 Russland i første verdenskrig

I 1914 bestemte Tsar Nikolaj II at Russland skulle gå inn i første verdenskrig.

Landet deltok i krigen frem til mars 1918 da den nye kommunistiske ledelsen trakk landet ut av striden gjennom en fredsavtale med Tyskland kalt ”Brest- Litovsk- freden”. Denne avtalen førte til at Russland mistet råderetten over Ukraina, Finland, Hviterussland, Baltikum og Kaukasus. Landet måtte i tillegg betale krigserstatning til Tyskland.

Under krigen hadde 1,7 millioner russiske soldater mistet livet, 495 000 soldater ble såret og sivilbefolkningen led av mangel på livsviktige ressurser.

Første verdenskrig var lenge en skamlett i den russiske stormakthistorie da mange mente at landet, gjennom avtalen, havnet på den tapende siden av krigen.

Hvordan skal Putin endre denne oppfatningen til den russiske befolkningen til å ha et positivt syn på Den store krigen?

Et tiltak Putin har tatt i bruk er å endre ordbruken og fokus på nederlag da han snakker om krigen. I stedet for å omtale tapet og nederlaget omtaler nå Putin krigen som ”den stjalne seier”, og fokuserer på folket som kjempet for landet.⁶⁴ På denne måten maler han et bilde der

⁶⁴ Nielsen 2017a: 434

bolsjevikene står frem som de som frarøvet det russiske folket heder og ære på grunnlag av bolsjevikenes egoistiske motiver.

Han fremhever de falne soldatene som patriotiske menn som ofret livet sitt for moderlandet og bolsjevikene som forrædere ved å inngå Brest-Litovsk avtalen med Sentralmaktene. Denne avtalen førte blant annet til at landet mistet territorium da de måtte erkjenne Polens, Finlands, de baltiske stater og Ukrainas selvstendighet. Det er på grunnlag av dette at Putin sist i 2016 uttalte at han anså bolsjevikene som forrædere og la skylden for det russiske imperiets fall på dem, noe han også gjorde i 2012 i sin tale i Det russiske føderasjonsrådet. I denne talen hevdet Putin at bolsjevikene visste at avtalen var et feilgrep og derfor la skylden på imperialisme og unnlot å hedre den russiske hæren.⁶⁵

Med denne uttalelsen tar Putin klar avstand fra bolsjevikene samtidig som han setter fokus på at han selv hedrer hæren, og at han vil bygge opp et nasjonalt samhold rundt soldatene og folket som de virkelige heltene som kjempet for landet. Dette er det Malinova fremhever i sin definisjon av memory politics, som er beskrevet i kapittel to.

Ved å bruke denne historiepolitiske vinklingen bygger også Putin opp et skille mellom hans politiske administrasjon og statslederne på den tiden. ”Dem” blir da bolsjevikene som sviktet Russland, da de ikke forsvarte landet, ei heller hedret den russiske befolkningen og kostet landet makt og innflytelse. ”Oss” blir da Putin og det nye Russland som bygger opp landet til å bli den stormakten som brøt sammen ved Sovjetunionens oppløsning rev ned. Den nye administrasjonen starter dette arbeidet med å hedre de som ofret seg for nasjonen.

Putin bygger videre på dette ved å gjøre denne hederen offentlig og synlig. Som tidligere beskrevet falt 1,7 millioner russiske soldater under den første verdenskrig, men det ble ikke reist noe minnesmerker til ære for dem under sovjetperioden. Det var heller ingen minnesmerker eller offisielle minnedager dedikert til første verdenskrig.

Dette kan forklares med at kommunismen var anti-nasjonalistisk, det skulle ikke fokuseres på land og patriotisme men samfunnsklasser under det kommunistiske diktaturet. Samtidig var revolusjonen, som førte til opprettelsen av de kommunistiske styresmaktene og Sovjetunionen, et opprør mot krigen, hvorfor skulle de da hedre den? Nielsen skriver i sin artikkel ”Den russiske revolusjonen hundre år etter»:

”I sovjetepoken var det ikke akseptabelt å bruke verdenskrigen som en forklaring på hvorfor det brøt ut revolusjon i Russland, fordi det ville så tvil om hvorvidt

⁶⁵ Nielsen 2017b: 29

Oktoberrevolusjonen var en legitim, sosialistisk revolusjon i marxistisk forstand. Særlig i 1930-årene ble det viktig å vise at Oktoberrevolusjonen ble fremkalt av klassiske marxistiske forutsetninger for en sosialistisk arbeiderrevolusjon og at den sprang ut av indre motsetninger i det russiske samfunnet selv. Da ble det feil å legge avgjørende vekt på ytre impulser som en imperialistisk krig.”⁶⁶

Ti år etter at Putin overtok presidentembetet igangsatte han flere tiltak for å løfte russeres syn på første verdenskrig. Ett av tiltakene var å reise et monument på Poklonnaja-høyden for å hedre de russiske soldatene som falt under krigen. Poklonnaja-høyden huser også Seiersparken, museet for Den store fedrelandskrigen og flere minnesmerker over landets militærhistorie.

Presidenten innførte også 1. August som en offisiell minnedag for de falne soldatene da dette var datoen da Russland gikk inn i krigen i 1914.

Selv om det ikke var reist noen minnesmerker eller innført noen minnedag for Den store krigen under Jeltsins presidentperiode var første verdenskrig også viktig for ham. Jeltsin fokuserte i likhet med Putin på at krigen var et symbol for det sovjetiske folkets ”mot, patriotisme og selvpoppofrelse, seieren over Nazi-Tyskland var folkets, ikke det hjemlige, totalitære regimets fortjeneste.”⁶⁷ Det som skiller Putin og Jeltsin her var Putins konkrete tiltak for å forsterke denne symbolikken. Dette gjorde Putin for å fokusere mer på Russlands historiske kontinuitetslinje, noe Jeltsin ikke fokuserte på.

Putin trenger et positivt syn på Russlands deltakelse i denne krigen, da han legger så stor vekt på kontinuiteten i Russlands stormakttradisjon. Da må også assosiasjonen til Den store krigen endres slik at den passer inn i kontinuitetslinjen, da denne henger sammen med andre verdenskrig og grunnleggesmyten som Putin bruker for det nye Russland.

Som tidligere nevnt har seieren i andre verdenskrig, Den store fedrelandskrigen, blitt brukt som Putins grunnleggesmyte for det nye Russland.

⁶⁶ Nielsen 2017a: 433

⁶⁷ Nielsen 2017a: 434

4.2 Den store fedrelandskrigen og dens betydning for dagens Russland

Andre verdenskrig startet i 1939 i store deler av verden, Sovjetunionen ble trukket inn i krigen som senere fikk navnet Den store fedrelandskrigen, i 1941 da Tyskland brøt Molotov-Ribbentrop avtalen og angrep sovjeterne. Krigen varte frem til 1945 da Tyskland kapitulerte. Krigen hadde påført Sovjetunionen gigantiske tap både i form av menneskeliv og materielle ødeleggelser. Sovjetunionen var det landet i verden, med høyest antall drepte under krigen ettersom 25 millioner sovjetere mistet livet, her var over femten millioner sivile. På tross av enorme tap, framsto landet ved krigens slutt som en av to supermakter i verden og var dermed med på å lede verden inn i en ny epoke som ble preget av ideologiske konflikter og Den kalde krigen.

Hvorfor er det viktig å løfte frem Russlands innsats i den andre verdenskrig? Kangaspuro fremhever denne grunnen: "After the fall of the Soviet Union in 1991, the Great Patriotic War became more or less the only acceptable historical event that could give rise to national pride in Russia, naturally perceived by most Russians as the successor of the Soviet Union."⁶⁸

Det er flere grunner til at Putin vil bruke seieren i andre verdenskrig som grunnleggelsesmyten for det nye Russland. Noen forskere har beskrevet Russland som "traumatisert" av den plutselige oppløsningen av Sovjetunionen, da de den ene dagen var en ledende stormakt med 300 millioner innbyggere og nærmest over natten var de blitt 140 millioner innbyggere i en nasjon som ble omtalt som "Europas syke mann" og der kaos hersket.⁶⁹ Nå var det viktig for den politiske ledelsen å finne noe en kunne bruke for å løfte opp nasjonen igjen. Seieren i Den store fedrelandskrigen var da omtrent den eneste akseptable historiske hendelsen i nyere tid som kunne brukes.

Som tidligere beskrevet mistet 25 millioner sovjetere livet under andre verdenskrig. Den sovjetiske befolkningen overlevde flere år med beleiring, sult og utallige angrep av fienden. Putin liker å understreke at det var folket som sammen førte landet til seier. Det var *folkets* seier, ikke den politiske elitens.

Den russiske befolkningen mener de var avgjørende for seieren og den vestlige verden ville ikke ha overlevd uten Sovjetunionen. Det er på dette grunnlaget Putin mener dagens Russland

⁶⁸ Kangaspuro 2015: 334

⁶⁹ NRK 2017b: 07:34 og 09:33

skal ha lik status som de andre stormaktene i den vestlige verden, og bør lede veien til et rolig og stabilt verdenssamfunn. Russerne har vist at de er i stand til det.

Da landet i 2015 feiret syttiårsjubileet for seieren over nazismen, hadde Putin invitert de vestlige statslederne til den storslåtte markeringen (som for øvrig kostet 75 millioner kroner) på Den røde plass i Moskva, slik at de kunne være med å hedre nasjonen som hadde ofret mest under krigen. De vestlige lederne verken svarte på invitasjonen eller kom til markeringen, derimot møtte Kinas president Xi Jinping og Indias president Ram Nath Kovind.⁷⁰ Dette kan ha blitt opplevd som ydmykende for Putin og den russiske befolkningen, særlig om en setter det i sammenheng med at han var med på markeringen av D-dagen i Normandie året før sammen med de samme lederne som nå ikke svarte på hans invitasjon. Putin ble heller ikke invitert til minnemarkeringen av frigjøringen av Auschwitz i 2015, selv om det var sovjetiske styrker som frigjorde konsentrasjonsleiren. Grunnen til at jeg trekker inn dette er sammenhengen med Putins mål om å gjenopprette Russlands stormaktstatus og forventningene til den russiske befolkningen. Når den russiske statslederen ikke blir invitert til slike internasjonale markeringer og andre statsledere boikotter Russland, særlig på denne dagen som har så stor betydning for det russiske folket, undergraver dette målet og den internasjonale statusen til Putin.

For å illustrere hvor mye Den store fedrelandskrigen og seieren her betyr for russere vil jeg kort legge frem statistikk knyttet til dette temaet.

Mens det er allment kjent i store deler av verden at andre verdenskrig startet i september 1939, var det bare 22 prosent av respondentene, i en spørreundersøkelse foretatt i Russland i 2010, som kjente til dette. 65 prosent sa feil år og 58 prosent var sikker på at krigen startet i 1941.⁷¹ 63 prosent av respondentene var også overbevist om at Sovjetunionen kunne ha vunnet krigen uten hjelp fra de allierte.

Resultatene av en undersøkelse Pew Research Center publiserte i november i 2017 (se vedlegg A) viser at Putins historierpolitikk i forhold til å implementere Den store fedrelandskrigen som grunnleggesmyte bærer frukter. Spørsmålet i undersøkelsen var ”Hvilken av de følgende hendelser har vært viktigst for Russland det siste århundre?”⁷² De alternative historiske hendelsene respondentene kunne velge mellom var: Den russiske

⁷⁰ NRK 2017b: 01:22

⁷¹ Kangaspuro 2015: 339

⁷² Manevich 2017. Jeg har oversatt fra engelsk.

revolusjonen, Den store fedrelandskrigen, Den økonomiske krisen i 1998, oppløsningen av Sovjetunionen og det siste alternativ var alle hendelsene som er nevnt her. Resultatene som ble presentert var at 34 prosent av de spurte svarte at Den store fedrelandskrigen hadde vært viktigst for Russland i det siste århundret, bare åtte prosent svarte Den russiske revolusjon. Videre svarte 20 prosent at oppløsningen av Sovjetunionen var den viktigste hendelsen og ti prosent mente at Den økonomiske krisen i 1998 var viktigst. 25 prosent mente at alle hendelsene var like viktige. Dette viser at til og med Den økonomiske krisen i 1998 ble regnet som mer viktig enn Den russiske revolusjonen i 1917.

På bakgrunn av dette kan en påstå at Putins historierpolitikk har vært suksessfull i forhold til at seieren i Den store fedrelandskrigen har klart å overskygge Den russiske revolusjonen. Pew Resaerch Center dro også sammenligninger mellom oppfatningen av de viktigste hendelsene de siste hundre årene og om respondentene hadde tiltro til Putin som president eller ikke.

Hvis en ser på grafen (se vedlegg A, graf nr 2) som illustrerer forskjellen på svarene blant de som hadde tiltro til Putin og de som ikke hadde tiltro til Putin, mente flertallet av de som hadde tiltro til ham at Den store fedrelandskrigen var den viktigste hendelsen. Blant de som ikke hadde tiltro til Putin mente flesteparten av oppløsningen av Sovjetunionen var den viktigste hendelsen, dette viser at Den russiske revolusjonen ikke uten videre blir ansett som den viktigste hendelsen i de siste hundre årene, selv om en ikke har tiltro til Putin.

Det er verdt å legge merke til at prosentandelen som mente at Den russiske revolusjon var den viktigste hendelsen mer enn doblet seg, hvis respondenten ikke hadde tiltro til Putin. Hvis en vil sette det litt på spissen kan en påstå, med bakgrunn i denne undersøkelsen, at de som ikke hadde tiltro til Putin heller ikke hadde tiltro til hans implementering av den nye grunnleggesmyten.

Uansett er forskjellen stor hvis en ser cirka 25 år tilbake i tid da 7. november var en høytidsdag som ble feiret med storslåtte parader og befolkningen fikk fri fra jobb for å feire, til fjoråret da bare åtte prosent mente Den russiske revolusjonen var den viktigste hendelsen som hadde skjedd i landet de siste hundre årene.

Putins tale til folket på seiersdagen for Den store fedrelandskrigen i 2018 understreker hvor stort eierskap Russland har til denne dagen, seieren over nazismen og synet på deres innsats i andre verdenskrig:

“This holiday has always been and will always be the dearest, most sacred day for each family, for all our huge country, a day of national pride and eternal unfailing memory.

Seventy-three years ago, the Great Patriotic War ended, Nazism was crushed and its atrocities, outrages and barbarity were terminated, and plans for world domination were defeated.

The defeat of the Nazis was a tremendous triumphant Victory. This long-awaited word immediately circled the planet. All countries, all people back then understood that the outcome of World War II was determined by the Soviet Union, that this great sacrificial feat was achieved by our soldiers and our people.

It gained Victory at the cost of the hardest, irreplaceable losses; it defended the honour and independence of our homeland thanks to unparalleled courage on the frontlines and on the home front. However, attempts are made today to cross out this deed of the people who saved Europe and the world from slavery, from the horrors of the Holocaust, to distort the events of the war, to bury the true heroes in oblivion, to forge, rewrite and corrupt history itself.

We will never let this happen. We must cherish the memory of the courage of the warriors who gave their lives, of all our soldiers and the brave fighters of the Second Front, of the contribution made by the anti-Hitler coalition countries, of the brotherhood-in-arms of those who stood up against Nazism.

We will always take pride in the fact that the Soviet people stood its ground and did not yield to the cruel enemy, while some countries preferred the disgrace of capitulation, hypocritical compromise or direct cooperation with the Nazis.”⁷³

Talen illustrerer Putins historiebruk; han bruker historien til å fordømme det internasjonale (vestlige) samfunnet og hvordan de prøver å frarøve Russlands ære ved å forfalske historien. Jeg sikter her til følgende avsnitt: ”However, attempts are made today to cross out this deed of the people who saved Europe and the world from slavery, from the horrors

⁷³ Putin 2018

of the Holocaust, to distort the events of the war, to bury the true heroes in oblivion, to forge, rewrite and corrupt history itself.”

Ved å si dette samler han nasjonen rundt viktigheten av å bevare historien og stå sammen rundt ”den sanne historien” som utlendinger og ”utenlandske agenter”⁷⁴ prøver å besudle. Slike tiltak kan være å belyse tema som tidligere har vært såkalte tomrom i den russiske historien jeg har skrevet om dette (tidligere i oppgaven, om å ”lytte etter tomrom”, altså se på hva som ikke blir nevnt og grunnen til dette). I forhold til Russland kan vi her trekke frem noen sider ved andre verdenskrig som ikke blir snakket om. Ikke- angrepsavtalen med Hitler som Stalin inngikk i 1939, oppførselen til de sovjetiske soldatene da de okkuperte Tyskland og andre øst-europeiske land i 1944-1945.

Ettersom Putin bruker Den store fedrelandskrigen til å bygge opp den russiske stolthetsfølelsen blir det da naturlig å ikke trekke frem disse sidene ved historien. Dette er også mest sannsynlig grunnen til fraværet av vergangenheitsbewältigung i Russland; det fører til at historien nærmest blir polert da problematiske sider blir fortiet for ikke å ødelegge statens historiepolitiske mål.

⁷⁴ I henhold til den russiske «NGO-loven» fra 2012, må alle ikke-kommersielle organisasjoner som mottar penger fra utlandet til å drive politiske relatert virksomhet registrere seg som agent.

Kapittel 5: Den russiske revolusjon

Kapittel fem starter med en kort presentasjon av Den russiske revolusjon, før jeg vil gå videre med utfordringer knyttet til Den russiske revolusjon som en helhet. Deretter tar jeg for meg hendelser knyttet til revolusjonen som adskilte deler i kronologisk rekkefølge slik at Februarrevolusjonen blir etterfulgt av Oktoberrevolusjonen osv. I sammenheng med Februarrevolusjonen har jeg kort skrevet om forbindelsen mellom Putin og tsar-æraen, da dette kan belyse hans holdning til revolusjonen. Videre vil jeg trekke inn fargerevolusjonene og oppblomstringen av demonstrasjoner i Russland i de senere år, da dette vil kunne bidra til å svare på hvilken holdning Kreml-ledelsen har til revolusjonen. Dette kapitlet vil også se på hvordan det uventede vennskapet mellom Putin og Aleksandr Solzjenitsyn påvirket den politiske ledelsens syn på revolusjonen. Kapitlet blir avsluttet med hundreårsjubileet til Den russiske revolusjon da dette var en utfordring for den politiske ledelsen å forholde seg til, ettersom en slik jubileumsfeiring ville kunne bidra til å legitimere revolusjon som et politisk virkemiddel, noe de vil avverge.

5.1 Den russiske revolusjonen

Den russiske revolusjonen startet i februar i 1917 da det russiske folket tok til gatene for å demonstrere mot krigen og mat- og kullmangel. Demonstrasjonene eskalerte da Tsar Nikolaj II svarte ved gi soldatene ordre om skyte på demonstrantene for å gjøre slutt på protestene. Soldatene nektet å etterfølge denne ordren og folket stormet Vinterpalasset. Tsar Nikolaj II abdiserte i mars samme år. Det ble etablert en provisorisk regjering som midlertidig skulle ta over for tsaren til en grunnlovgivende forsamling kunne sammenkalles. Dette ble kjent som Februarrevolusjonen. Bolsjevikene som var under ledelse av Vladimir Lenin, klarte å ta over makten i oktober og den provisoriske regjering ble avsatt. Dette ble siden kjent som Oktoberrevolusjonen. I 1918 brøt det ut borgerkrig i landet som varte til 1922, da Lenin og bolsjevikene sto fram som den seirende part. Det tidligere keiserdømmet var nå på vei til å bli et kommunistisk diktatur.

Putin gav en uttalelse allerede i 1999 som tydelig illustrerte hans daværende tanker om muligheten for en ny russisk revolusjon: "Russia has exhausted its limit for political and socio-economic shocks, cataclysms, and radical transformations. Only fanatics and political forces who are indifferent to Russia and its people could call for the next revolution."⁷⁵ Her

⁷⁵ Malinova 2018: 279

påpeker han at lojale og patriotiske russiske borgere ikke ville starte en ny revolusjon da dette ville ødelegge landet. Videre kan uttalelsen tolkes slik at de som ville påføre landet lidelser ved å starte en ny revolusjon var fanatikere og fiender av folket. For Kreml-ledelsen dreier lærdommene om 1917 seg i dag om faren ved masseaksjoner og voldelige oppstander som svekker staten og gjør det mulig for andre makter å utnytte situasjonen.⁷⁶

Revolusjonen er problematisk for Putin fordi den er så nært knyttet Den store krigen som Putin vil fremheve. Siden revolusjonen var et opprør mot krigen kan ikke Putin ha et positivt syn på begge deler. Det går rett og slett ikke overens.

5.2 Februarrevolusjonen

Det er overraskende at Kreml-ledelsen tar avstand fra Februarrevolusjonen siden den hadde som mål å innføre demokrati. Her kommer frykt for fargerevolusjon i Russland inn. Ved å ta avstand fra Februarrevolusjonen ønsker Putin å vise hvor farlig det er å svekke staten, selv om intensjonene er gode. Det er dette som er problematisk for Putin. Revolusjonen var et politisk virkemiddel folket tok i bruk for å avsette en statsmakt de var misfornøyde med. Men Putin viser til at den provisoriske regjeringen lett ble feid vekk av bolsjevikene og drømmen om et demokrati ble erstattet av et kommunistisk diktatur. Det er en lærdom som burde avskrekke folk fra å bruke revolusjon for å prøve å oppnå fordeler, for konsekvensene kan bli noe enda verre enn i 1917.

Putin mener at tsarregimet ikke skulle ha blitt avsatt under Februarrevolusjonen, men at problemene kunne ha blitt løst med reformer isteden for revolusjon. Dette henger også sammen med at Putin er opptatt av kontinuiteten i den russiske stormakshistorien, og Februarrevolusjonen brøt denne kontinuiteten da det avsatte den trehundreår lange Romanov-regimet.

5.2.1 Putin og tsaræraen

Montefiore beskriver Putins styremåte i sin bok "Dynastiet Romanov" slik: "Putin hersker i tråd med Romanov-pakten: autokrati og en ørliten klikks herredømme til gjengjeld for velstand i hjemlandet og heder i utlandet".⁷⁷ Det er tydelige tegn på at Putin identifiserer seg med den tidligere tsar-æraen, og ideen om ham som den eneveldige lederen av landet.

Hans andre innsettelsesseremoni som president i 2004 inneholdt innslag av elementer tatt fra tidligere kroningsseremonier. Putin ankom Kreml-katedralen til Mikhail Glinkas musikalske

⁷⁶ Nielsen 2017a: 435

⁷⁷ Montefiore 2016: 800

verk ”Livet for tsaren”, vaktene var kledd i uniformer fra tsartiden og Putin ble velsignet av patriarken for den russisk ortodokse kirken, slik tsaren hadde blitt, og hans nærmeste medarbeidere kallen ham ”tsaren”.⁷⁸

Putin har blitt sammenlignet med Mikhail Romanov som ble innsatt som tsar ved slutten av Urotiden i 1613, i likhet med ham er Putin lederen som førte landet ut av urotiden som preget Russland på 1990-tallet. Siden Putin nærmest har presentert seg som den eneste personen som kan lede landet ut av Urotider, lik tsarene har gjort tidligere, blir sannsynligvis frykten for en ny Februarrevolusjon også forsterket.

Likhetene mellom Putin og det tidligere tsarregimet blir også fremhevet av medier og opposisjonen. Han blir ofte kalt ”tsar” i ulike internasjonale medier⁷⁹ og paroler brukt i demonstrasjoner har den siste tiden knyttet Putin til den autoritære styreformens tilknyttet tsarene. Nettopp en slik parole ble brukt den 05.05.2018 i en demonstrasjon mot Putins nye innsettelse som president. Parolen var da ”Putin er ikke vår tsar”.⁸⁰

Tsar Nikolaj II og hans familie ble kanonisert som helgener i 1981, og i 2008 bestemte russisk høyesterett at de hadde blitt urettmessig dømt og at deres omdømme skulle rehabiliteres. Dette kan ses på som en måte å bygge opp kontinuiteten i russisk historie ved at Tsar Nikolaj II ikke lenger skulle ses på tsaren som feilet, men som tsaren som ble felt gjennom politisk undertrykkelse som følge av revolusjonen.⁸¹

5.1 Oktoberrevolusjonen

Oktoberrevolusjonen er den mest opplagte delen av revolusjonen man skulle vente Putin ville ta avstand fra fordi den førte til borgerkrig og senere etableringen av et kommunistisk diktatur. Det som er problematisk her er at *”Den store sosialistiske Oktoberrevolusjonen var sovjetstatens grunnleggesmyte, en kollektiv, historisk betinget bragd som med ett slag plasserte et av Europas mest tilbakeliggende land i spissen for utviklingen av den menneskelige sivilisasjon – og ble starten på Russlands triumferende fremrykking mot sosialismen.”*⁸²

⁷⁸ The Economist 2017

⁷⁹ Se litteraturlisten.

⁸⁰ Bjørnstad 2018

⁸¹ Verdens gang 2008

⁸² Nielsen 2017a: 425

På bakgrunn av dette kan ikke Putin bare avskrive revolusjonen som noe negativt. Som tidligere beskrevet har Putin uttalt at Russlands nederlag i første verdenskrig skyldes bolsjevikenes forræderi da de trakk landet ut av krigen og for å oppnå det måtte inngå Brest-Litovsk-traktaten. Dette er et klart brudd på kontinuiteten i Russlands stormaktstid og noe Putin bruker mye krefter på å forandre synet på.

Jens Petter Nielsen skriver i sin artikkel ”Å skape mening i konsolideringens navn”: ”det som i dag skaper splittelse i den russiske befolkningen er ikke tsartida, men nettopp Oktoberrevolusjonen- og det den førte til.”⁸³

Dette utsagnet kan ha grobunn i tanken om at Februarrevolusjonen avsatte det autoritære tsarstyret og hadde som mål å innføre demokrati som også eksisterer i Russland i dag, ifølge en offisiell oppfatning. Oktoberrevolusjonen avsatte den provisoriske regjeringen som skulle innføre demokrati, og førte isteden landet inn i en blodig borgerkrig som resulterte i et kommunistisk diktatur.

Malinova beskriver i sin artikkel utfordringen ved Oktoberrevolusjonen på denne måten:

*“Reinterpretation of the October Revolution of 1917 is essential for both patterns of memory politics. On the one hand, it was a starting point for the “Russian tragedy” in the twentieth century, the “ultimate cause” of the red and the white terror, the Civil War, political repressions, and the “Soviet economic modernization” that came with a high cost. On the other hand, as a foundation myth of the USSR, the October Revolution was a pillar of Soviet identity, a matter of collective pride that could not be easily discarded.”*⁸⁴

Her har Putin tatt en mellomvei da han har erstattet Oktoberrevolusjonen som grunnleggesmyte (slik den var før) og erstattet den med Den store Fedrelandskrigen, og bygget opp nasjonal stolthet rundt denne istedenfor.

En annen metode Putin tar i bruk er omhyggelig valgte beskrivelser av historiske hendelser. Oktoberrevolusjonen som var inngangen til en tid preget av det kommunistiske diktaturer blir heller omtalt som inngangen til en tid der Russland ble modernisert og bidro til verdensfreden.

⁸³ Nielsen 2017b: 26

⁸⁴ Malinova 2018: 276

Levada-senteret, det russisk, ikke-statlige forskningssenteret gjennomførte en spørreundersøkelse i 2017 om den russiske befolkningens forhold til Oktoberrevolusjonen.⁸⁵ Resultatene av denne undersøkelsen viste at folks oppfatning av Oktoberrevolusjonen har endret seg de seneste årene. Prosentandelen som mener Oktoberrevolusjonen spilte en veldig positiv rolle i den russiske historien har nærmest halvert seg fra 1996 til 2017 fra 19 prosent til 10 prosent. I 2017 mente 38 prosent av respondentene at Oktoberrevolusjonen spilte en ”noe positiv” rolle, og 25 prosent av respondentene mente den spilte en ”noe negativ” rolle, dette viser at befolkningen stadig er splittet i synet på Oktoberrevolusjonen. Samtidig kan halveringen av prosentandelen av respondenter som forholder seg positivt til Oktoberrevolusjonen være en indikasjon på at Putins holdning til Oktoberrevolusjonen, som for det meste har bestått av å ikke forholde seg til den, har båret frukter, eller at de unge ikke bryr seg om den.

Lenin som var Oktoberrevolusjonens frontfigur og en av grunnleggerne av Sovjetunionen ligger på utstilling i Lenin-mausoleet på Den røde plass i Moskva. Å fjerne Lenin-mausoleet vil ”være et endelig farvel med arven fra bolsjevikene.”⁸⁶ Det vil ikke Putin gjøre før det er et klart flertall av den russiske befolkningen som støtter et slikt vedtak. Dette understøtter påstanden til Kristian Lundby Gjerde om at Putin ikke er en ekstremist i sin historisering, men snarere en ”sentrist” som leter etter en historieforvaltning som kan skape borgfred og stabilitet i det russiske samfunnet.⁸⁷

5.3 Fargerevolusjonene

Forskere mener fargerevolusjonene er en del av grunnen til at det ikke er en offentlig markering av hundreårsjubileet for revolusjonen. Kreml-ledelsen frykter en fargerevolusjon i Russland. Ved å sette fokus på revolusjon som et politisk virkemiddel kan en oppmuntre til lignende situasjoner i landet. Dette ble særlig aktuelt da fargerevolusjonene oppstod på begynnelsen av 2000-tallet i tidligere sovjetstater, og det påvirket historiepolitiske tiltak Putin senere implementerte.

Med dette som bakgrunn vil jeg her kort presentere de hendelsene som ligger i begrepet ”fargerevolusjonene”, og hva den russiske statsadministrasjonen har uttalt i forbindelse med

⁸⁵ De påfølgende tallene er hentet fra rapporten som er tilgjengelig her: <https://www.levada.ru/en/2017/04/21/the-october-revolution/>

⁸⁶ Nielsen 2017b: 37

⁸⁷ Nielsen 2017a: 444

disse. Dette gjør jeg for å illustrere de russiske reaksjonene rundt fargerevolusjonene og hvor sannsynlig russiske myndigheter mener det er at dette kan skje i Russland.

Roserevolusjonen

Revolusjonen i Georgia oppstod i 2003 da folket demonstrerte mot valgfusk i forbindelse med valget til ny nasjonalforsamling. Den 22. november som var dagen da den nye nasjonalforsamlingen (som folket mente var ulovlig valgt) skulle åpne, marsjerte folk inn i bygningen med roser i hendene og tvang President Eduard Sjevardnadse til å forlate bygningen. Dagen etter, etter et møte med opposisjonslederne, gikk presidenten av og den tidligere lederen av nasjonalforsamlingen, Nino Burjanadse, tok over som president til det var arrangert et nytt valg. Dette valget vant Mikhail Saakasjvili.

Russlands president Vladimir Putin kommenterte på en pressekonferanse 23. desember 2004 under oransjerevolusjonen at: «It's extremely dangerous trying to resolve political problems outside the framework of the law — first the 'Rose Revolution', then they'll think up of something like blue.»⁸⁸

Jeg tolker utsagnet til Putin dithen at han prøver å undergrave revolusjon som et politisk virkemiddel ved å nærmest gjøre narr av Roserevolusjonen.

Oransjerevolusjonen

Oransjerevolusjonen oppstod i Ukraina i 2004 også som følge av protester mot valgfusk ved presidentvalget samme året. Den sittende presidenten Viktor Janukovitsj vant valget men måtte gå av da hundretusener av ukrainere tok til gatene for å demonstrere ikledd oransje luer, skjerf og votter (dette var fargen til opposisjonen), derav navnet Oransjerevolusjonen. Etter et nytt valg vant Viktor Jusjtsjenko, som da ble president. Det må nevnes av Viktor Janukovitsj vant presidentvalget igjen i 2010.

Viktor Jusjtsjenko, som var forkjemper for en europa-orientert politikk, ble forgiftet under valgkampen i 2004. Han mener at det var Putin som stod bak giftangrepet for å hindre at Janukovitsj, som hadde tette bånd til Russland og Putin og drev en russisk-orientert politikk, skulle tape.⁸⁹

⁸⁸ Times Online 2004

⁸⁹ Eikeland 2015

Tulipanrevolusjonen

Tulipanrevolusjonen i Kirgisistan var også en demonstrasjon mot valgfusk. I 2005 var det parlamentsvalg i landet og den sittende presidenten Aksar Akajev vant. Akajev hadde ført en autoritær politikk før og korrupsjonen i den politiske ledelsen var stor. Da valgresultatet var klart stormet demonstrantene regjeringsbygninger og krevde nyvalg. Akajev flyktet til Russland og frasa seg presidentembetet derfra. Opposisjonslederen Kurmanbek Bakjiev, som var tidligere statsminister, vant nyvalget. Senere har det vist seg at Bakjiev har fortsatt den samme autoritære linjen som hans forgjenger.

På en pressekonferanse i Moskva i 2005 uttalte Putins politiske rådgiver, Gleb Pavlovskij; at det ikke var noen fare for at det som skjedde i Georgia og Ukraina skulle skje i Russland. «I motsetning til disse svake lederne vil ikke russiske myndigheter nøle med å slå ned et opprør med makt».⁹⁰

Dette utsagnet har vist seg stemme, ettersom de massedemonstrasjonene som har oppstått i Russland de siste årene har blitt slått hardt ned på av myndighetene, uavhengig om demonstrasjonene har vært lovlige eller ikke. I skrivende stund (05.05.18) ble massedemonstrasjoner som var organisert i Moskva og andre russiske byer, mot Putins fjerde innsettelse som president slått svært hardt ned på av myndighetene.⁹¹ Det er blitt rapportert at nærmere 1600 mennesker ble arrestert, noen av dem var helt ned i tolvårsalderen.⁹²

Demonstrasjoner i Russland i 2011

Det var også mistanker om valgfusk ved valget om ny nasjonalforsamling i Russland som fikk flere tusener av mennesker til å ta til gatene i Moskva og St. Petersburg gjentatte ganger i desember 2011. Putin og hans parti "Forent Russland" vant valget som ble gjennomført 4. desember med 49,5 prosent av stemmene. Demonstrantene brukte paroler slik som "Revolusjon" og "Russland uten Putin".⁹³ Flere hundre demonstranter ble arrestert og Putin lovet regjeringsendringer. Selv om demonstrasjonene ikke utviklet seg til en ny fargerevolusjon, satte det trolig en støkk i Putin da dette var en av de største demonstrasjonene i Russland på lang tid. Han uttalte følgende: "Vi vet alle at det fins folk som forfølger selviske mål og vil presse fram en situasjon som i Kirgisistan, og for ikke så

⁹⁰ Aale 2005

⁹¹ Bjørnstad 2018

⁹² Jentoft og Tandstad 2018

⁹³ Kolberg 2011

lenge siden, i Ukraina. Ingen vil ha kaos”.⁹⁴ Videre beskyldte han USA og spesifikt utenriksminister Hillary Clinton for å provosere fram mistanker om at valget ikke gikk riktig for seg. På denne måten la han skylden på vestlige makter og da var det ikke den russiske befolkningen som hadde satt det hele i gang.

I år (2018) har det vært flere demonstrasjoner i Russland der folk protesterer på innskrenket nettfrihet, valgfusk og korrupsjon. Flere av demonstrasjonene har blitt slått hard ned på av myndighetene.

5.4 Aleksandr Solzjenitsyn

I dette avsnittet vil jeg presentere Aleksandr Solzjenitsyn, den regimekritiske forfatteren og dissident i sovjetepoken, og belyse hvordan han har hatt en påvirkning på Kreml-ledelsens syn på revolusjonen.

Etter å ha tjenestegjort som kaptein i den Røde Armé under Den store fedrelandskrigen ble Solzjenitsyn i 1945 dømt til åtte års tvangsarbeid i en GULag leir fordi han hadde omtalt Stalin som ”han med barten” i et brev til en venn. Han vant Nobelprisen i litteratur i 1970, men reiste ikke til Stockholm for å motta prisen av frykt for å bli nektet innreise til Sovjetunionen igjen. Han ble allikevel landsforvist fra Sovjetunionen i 1974 på grunn av sine regimekritiske verk.

Mange av verkene han utgav var basert på hans erfaringer i GULag leirene og det sovjetiske styresettet. I boken ”Det røde hjulet” kritiserer han ”de russiske liberale for deres delaktighet i den russiske statens sammenbrudd”⁹⁵, og han henviser til den provisoriske regjeringen som ikke klarte å holde stand mot bolsjevikene. Solzjenitsyn returnerte til Russland etter oppløsningen av Sovjetunionen, og fortsatte å være kritisk, nå til de nye styresmaktene. Han var en kraftig kritiker av Boris Jeltsins styre, da han forstod at Jeltsin hadde overlatt landets naturressurser til de såkalte oligarkene under forutsetning av at de finansierte hans gjenvalg som president, og var lojale til ham.

Denne forakten for Jeltsin kom tydelig frem i 1998 da Solzjenitsyn ble tildelt Andreas-ordenen, som er Russlands høyeste utmerkelse, for ”fremragende fortjenester for fedrelandet og for verdenslitteraturen”, men nektet å ta den imot fordi den kom fra Boris Jeltsin.

Der Solzjenitsyn kritiserte Jeltsin, utviklet det seg tvertimot et vennskap mellom ham og Putin. De beundret begge Pjotr Stolypin, som i 1906 ble utnevnt til statsminister av Nikolaj 2,

⁹⁴ Abcnheter 2011

⁹⁵ Nielsen 2017b: 30

og hans reformer. Stolypin var, ifølge Solzjenitsyn, den eneste som prøvde ”å redde den autoritære staten ved å fornye den”.⁹⁶

Dette vennskapet mellom Putin og Solzjenitsyn, var uventet da Putin var tidligere KGB offiser og sjef for FSB, og Solzjenitsyn hadde vært motstander av denne organisasjonen, med hans bakgrunn som fange i GULag-leirene og motstander av det kommunistiske systemet generelt. På bakgrunn av dette ble vennskapet mellom dem beskrevet som et ”psykologisk problem verdig for Dostojevskijs penn⁹⁷”. På tross av dette besøkte Putin Solzjenitsyn i 2001. Etter dette møtet ble Solzjenitsyn en støttespiller for Putin. Eksempler på hvordan han støttet presidenten er da han i 2005, da Oransjerevolusjonen i Ukraina brøt ut, gikk på tv og ”kom med uttalelser som skulle ta motet fra dem som ønsket en fargerevolusjon også i Russland.”⁹⁸ Han deltok ikke i de liberale protestene mot statlig kontroll av aviser og TV-stasjoner. I denne sammenheng må det nevnes at han fra før hadde vært en kritiker av vestlige, pluralistiske demokrati der han mente at pressefriheten ofte ble brukt på en uansvarlig og destruktiv måte. Solzjenitsyn protesterte heller ikke da myndighetene slo hardt ned på protester i Moskva i 2007.

Deler fra Solzjenitsyns verk om Stalin-tidens terror ble obligatorisk lesing i den videregående skolen i Russland i 2009, året etter at han døde. Solzjenitsyns begravelse ble arrangert og betalt av den russiske staten. I den anledningen uttalte Boris Gryzlov, da formann i Putins parti Forent Russland; ”Solzjenitsyn arv vil bli påkalt av vårt parti i fremtiden, og først og fremst for å styrke vårt ideologiske grunnlag.”⁹⁹

Kampen mot revolusjonen hadde vært en rød tråd gjennom hele Solzjenitsyns offentlige liv. Revolusjon er alltid en ”rasende sykdom og katastrofe”, er et av hans utsagn i den forbindelse.

Solzjenitsyn skrev en artikkel på begynnelsen av 1980-tallet som het ”Refleksjoner over Februarrevolusjonen”, som fikk Kremles oppmerksomhet. I denne artikkelen kritiserte han de liberale politikerne i februar 1917, som overtok makten da tsaren abdiserte men som knapt gjorde motstand mot bolsjevikene. Denne artikkelen blir bruk av Putins støttespillere i dag da de sammenligner de liberale politikerne Solzjenitsyn kritiserer, med den liberale opposisjonen

⁹⁶ Nielsen 2017b: 30

⁹⁷ Dostojevskij regnes som en av verdenslitteraturens store forfattere. Han skrev ofte om menneskets psykologi, da ofte om mennesker som går igjennom store sinnslidelser.

⁹⁸ Nielsen 2017b: 31

⁹⁹ Nielsen 2017b: 31

i dag som ikke skjønner betydningen av en sterk russisk stat. Slik de liberale før svekket den førrevolusjonære russiske staten, prøver dagens liberale å svekke Putins Russland.

Kreml organiserte en rundbordskonferanse om Solzjenitsyns artikkel i 2007. Her gjentok Vladislav Surkov denne tesen om de liberale lederne i 1917. Han uttalte følgende:

”Etter min mening hadde Oktober allerede funnet sted i Februar. Det var i det minste forutbestemt og makten tilhørte ikke et minutt, etter min mening, den demokratiske allmennhet på den tid. Faktum er at den reelle makt, den revolusjonære energi, den reelle politiske kraft i Russland var på de mest radikales, de ekstremistiske gruppens side. [...] Aleksander Isajevitsj Solzjenitsyn oppfordrer til å beskytte folket, og vi er glade for å støtte denne ideen, og presidenten har brukt dette uttrykket i en av sine taler. Vi må huske at revolusjon, det er fremfor alt en ødsling med mennesker, der er fremfor alt ødeleggelse, det er fremfor alt tilintetgjørelse.”¹⁰⁰

5.5 Hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen

Putins administrasjon kom med denne uttalelsen i anledningen hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen:

”Russlands president Vladimir Putin antar, at det til hundreårsdagen for Oktoberrevolusjonen i 1917 er nødvendig å sette sluttstrek for splittelsen av samfunnet som revolusjonen fremprovoserte,

«Jeg antar, at denne datoen blir mottatt av vårt samfunn som sluttstreken for de dramatiske begivenhetene som splittet vårt land og vårt folk, og blir et symbol for overvinnelsen av denne splittelsen, et symbol for en gjensidig påskjønnelse og aksept for historien, slik den er. Med dens store seire og tragiske sider» - erklærte Putin, da han holdt tale ved et møte i Rådet for menneskerettigheter (SPTYsj).

Statsoverhodet nevnte som særlig aktuelt i jubileumsåret for revolusjonen avdukingen av et minnesmerke for ofrene for de politiske represjoner «Stena skorbi» ('Klagemuren'), som skal åpnes på mandag 30 oktober på Sakharov-prospektet i Moskva.

¹⁰⁰ Nielsen 2017b: 32- 33

*[...] I forrige uke svarte presidentens pressesekretær Dmitrij Peskov på spørsmål om Kreml kommer til å gjennomføre tiltak, viet revolusjonsjubileet. Han erklærte at myndighetene ikke ser noen foranledning til å feire. [...]*¹⁰¹

Putin og Kreml-administrasjonen så altså ingen grunn til å markere hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen. Men hvordan henger dette sammen med utsagnet til Putin om at oppløsningen av Sovjetunionen var en katastrofe, da Sovjetunionen var resultatet av revolusjonen?

Som det står skrevet i uttalelsen ovenfor mente Putin at den mest aktuelle dagen i jubileumsåret for Den russiske revolusjonen var 30. oktober som er ”Dagen for ofre for politisk undertrykkelse”. Blant ofrene det her er snakk om er flesteparten ofre for Stalins terror. Det er treffende at Putin valgte å bli med på denne avdukingen og vinklet det på en slik måte at det ble en klar hentydning til hva som kan være følgende av en revolusjon. Ved avdukingen av monumentet uttalte han følgende: ”An unequivocal and clear assessment of the repression will help to prevent it being repeated. This terrible past must not be erased from our national memory and cannot be justified by anything.”¹⁰²

Revolusjonen skal altså ikke glemmes da den kan stå som et avskrekkende eksempel for fremtiden, men den skal heller ikke fremheves da den kan gi inspirasjon til en ny revolusjon.

Begrunnelsen for å ikke markere jubileet er spesielt interessant og aktuelt med bakgrunn i oppblomstringen av fargerevolusjonene i Øst-Europa de senere årene, og kan illustrere Putins frykt for en revolusjon på russisk jord.

Som beskrevet var hundreårsjubileet problematisk for den politiske administrasjonen på flere måter. Et av disse problemene var hvilken vinkling hundreårsjubileet skulle ha.

Malinova beskriver de forskjellige vinklene slik:

”On the eve of the centenary year, there were several possible formulas for the main idea of commemoration: (1) ”the October coup,” i.e. a historical accident that does not deserve celebration; (2) “the Great Russian Revolution, 1917-1922” as a complex and ambiguous historical process that includes many episodes to be commemorated; (3) “reconciliation and concord” based on recognition of both the Whites and the Reds as “patriot;” and (4) “the great even if tragic” event of both Russian and global

¹⁰¹ Fikk tilsendt dette utdraget oversatt fra russisk til norsk av Jens Petter Nielsen. Utdraget er tilgjengelig på: <https://news.mail.ru/politics/31486303/>.

¹⁰² Osborn: 2017

history (with the perspective of international memory politics). [...] the choice evidently has fallen on a modes commemoration program with focus on reconciliation and concord. ”¹⁰³

For å illustrere hvorfor det er av så stor betydning hvordan Putin skulle forholde seg til jubileet for revolusjonen kan en legge merke til hvor mange forskere som påpeker at det er første gang Putin nevner revolusjonen på lenge, og dette er noe han sjeldent gjør.

Flere viser til året 2005 da Putin flyttet minnedagen for Den store sosialistiske Oktoberrevolusjonen fra 7. november til 4. november. I tillegg døpte han den om til Dagen for nasjonal enhet, og fjernet dermed merkedagen og revolusjonen fra den offisielle diskursen i nesten ti år. På denne måten trengte ikke Putin å ta stilling til revolusjonen.¹⁰⁴ Mange setter tidspunktet i sammenheng med Oransjerevolusjonen som oppstod i Ukraina på samme tidspunkt, og da som et av Putins tiltak for å fjerne ideen om en fargerevolusjon på russisk jord.

Da hundreårsjubileet til Den store russiske revolusjonen ble aktuelt ble han nærmest tvunget til å uttale seg om det.

Forsker Kåre Johan Mjør skriver i sin artikkel ”Revolusjon og antirevolusjon”:

”Då Vladimir Putin i desember 2016 heldt sin årvisse tale til parlamentet, nemnde han faktisk revolusjonsåret 1917. Det var ikkje opplagt at han skulle gjera det. Putin snakkar gjerne om Sovjetunionen, men sjeldnare om det som tradisjonelt har blitt rekna som opphavet til denne staten, den såkalla Oktoberrevolusjonen, då bolsjevikpartiet 7. november (25. oktober etter gammal tidsrekning) 1917, under leiingen av Lenin, tok makta i Petrograd. [...] Det er i grunnen naturleg at Putin ikkje likar å snakke om revolusjonen, regimet han styrer er grunnleggjande antirevolusjonært. Eit sentralt mål for Putin og støttespelarane hans er å hindra slike ”fargerevolusjonar” som har funne stad i nabolanda. ”¹⁰⁵

Flere forskere peker på at mangelen på en offentlig markering av revolusjonen ikke er et tegn på at landets politiske ledelse ikke tar revolusjonen alvorlig, men snarere tvert imot, det er et tegn på hvor alvorlig de mener mulighetene for en ny revolusjon i landet er. Det kan tolkes som et tegn på hvor lite kontroll over og støtte Putin føler han har i befolkningen i dag.

¹⁰³ Malinova 2018: 283

¹⁰⁴ Malinova 2018: 272

¹⁰⁵ Mjør: 2017

Da en ser på hvor mye verdi Putin og hans administrasjon legger på bruk av historiske hendelser og markeringer til å påvirke dagens russiske borgere blir tausheten rundt revolusjonsjubileet desto mer merkbart.

I en undersøkelse gjennomført i mars 2017 ble respondentene spurt om holdninger knyttet til revolusjonen i 1917. Respondentene skulle svare på hvilke holdninger som best beskrev deres egen, og flertallet på 44 prosent valgte følgende uttalelse: ”Russland trenger å lære mer om denne perioden for ikke å repetere feilene.” Til sammenligning var det 34 prosent som valgte uttalelsen: ”Russland må bevege seg fremover og ikke henge igjen i hva som skjedde i 1917.”¹⁰⁶ Dette viser at det fremdeles er en interesse for revolusjonen blant den russiske befolkningen.

¹⁰⁶ Undersøkelsen er foretatt av Levada-senteret og er tilgjengelig her: <https://www.levada.ru/en/2017/04/21/the-october-revolution/>

Kapittel 6: Sovjettiden og det uløselige problemet med Stalin

Dette kapittelet skal ta for seg Sovjetperioden og hvordan Kreml-ledelsen skiller ut utvalgte historiske hendelser og personer for å fremheve kontinuitetslinjen og grunnleggelsesmyten de bygger deres historiepolitikk på. Kapitlet starter med en kort presentasjon av sovjetperioden. Jeg vil presisere at jeg vil fokusere på perioden da Stalin var den politiske lederen, hovedsakelig på grunn av at det var under hans ledelse Sovjetunionen var med på å vinne Den andre verdenskrig og det er denne seieren Putin bruker som den nye grunnleggelsesmyten for Russland. Det er akkurat dette som er problematisk for Putin da seieren er knyttet til Stalin og hans terrorvelde.

Jeg har benyttet en del statistikk i denne delen av oppgaven av to grunner. Jeg vil belyse befolkningens syn på historien og se om det er en konsensus. Gjerde skriver følgende om viktigheten av å kjenne folkets syn på historien: ”The fundamental point – and one that can scarcely be overstated – is that Kremlin has attached great significance to the population’s view of history, and has held a remarkable belief about what an “appropriate” understanding of the past among the people can mean for Russia’s development.”¹⁰⁷ Den andre grunnen er å prøve å måle effektiviteten av Putins historiepolitikk, om det har vært en endring i historiesynet over en viss tidsperiode. Da jeg deler Gjerdens oppfatning av Putin som en sentrist, snarere enn en ekstremist i sin historiepolitikk mener jeg det er viktig å se på folkets meninger/holdninger til disse historiske hendelsene og personene da dette er noe Putin nå prøver å påvirke med sine historiepolitiske tiltak.

6.1 Sovjetperioden

Sovjetunionen ble opprettet i 1922 og varte frem til 1991 da den ble oppløst. Unionen var en forbundsrepublikk bestående av 15 unionsrepublikker, der det var det sovjetiske kommunistpartiet som satt med all makt. I løpet av unionens levetid hadde unionen åtte forskjellige ledere, der Stalin er den mest kjente. Under denne perioden ble Sovjetunionen industrialisert og i 1945 var den en av to supermakter i verden. Den sovjetiske grunnloven åpnet for utmelding, og under perestrojkaen i andre halvdel av 1980-tallet begynte delrepublikker å løsrive seg fra unionen, dette var starten på slutten for Sovjetunionen som ble oppløst i 1991.

“We won't forget that we're living off the legacy of the Soviet Union, that we've done very little ourselves so far. Our railroads, our pipelines and our housing sector, our

¹⁰⁷ Gjerde 2015: 151

factories and our nuclear forces - all this is the legacy of the Soviet Union. This being said, we can hardly call the society which we had then free or just.”¹⁰⁸

Som Vladislav Surkov påpeker her er Sovjetunionen fundamentet til dagens Russland. På den ene siden kom det mye positivt ut av Sovjettiden. Stalins industrialiseringstiltak på 1930-tallet og oppbygningen etter krigen har resultert i goder som dagens russiske borgere nyter godt av.

Jeg vil her trekke inn spørreundersøkelsen som ble gjennomført av Pew Research Center i 2017.¹⁰⁹ Undersøkelsen viste at en høy prosentandel av respondentene mente at den viktigste hendelsen i Russland de siste hundre årene var oppløsningen av Sovjetunionen.

Undersøkelsen gir ikke opplysninger om respondentene mente at oppløsningen var en positiv eller negativ hendelse.

For å finne et svar på dette kan en se på den siste grafen (vedlegg A, graf nr 3). Denne undersøkelsen undersøker om respondentene hadde et positivt eller negativt forhold til Stalin og Gorbatsjovs rolle i den russiske historien. Her skal respondentene plassere navnet til Stalin eller Gorbatsjov inn i følgende setning: ”Would you say ____ played a positive or negative role in history?”¹¹⁰

Det en kan lese ut fra grafen er at 58 prosent mente at Stalin hadde spilt en positiv rolle i historien og 27 prosent svarte at han hadde spilt en negativ rolle i historien. Til sammenligning svarte bare 22 prosent av respondentene at Gorbatsjov hadde spilt en positiv rolle i historien mot 65 prosent som svarte at han hadde hatt en negativ rolle. På bakgrunn av prosentandelen som mente at Stalin hadde spilt en positiv rolle, kan en trekke den konklusjon at de som mente at oppløsningen av Sovjetunionen var den viktigste hendelsen i den russiske historien de siste hundre årene, mente at det var negativt at unionen ble oppløst.

Det er viktig å påpeke at det ikke er opplyst om respondentene i de ulike spørreundersøkelsene som ble foretatt av Pew Research Center i 2017 hadde levd under Sovjetunionen eller ikke. For å understøtte denne konklusjonen vil jeg vise til en undersøkelse Levada-senteret utførte og publiserte i 2017 der 58 prosent av respondentene svarte ja på spørsmålet ”do you regret the collapse of the USSR?”, og 26 prosent svarte nei. Det var 1600 respondenter som deltok i denne undersøkelsen og alle var over atten år.

¹⁰⁸ Wall Street Journal 2006

¹⁰⁹ Pew research center 2017

¹¹⁰ Pew research center 2017

Hvorfor vil dagens russere tilbake til sovjettiden?

De inntrykk utlendinger har av Sovjetunionen er ofte basert på historieundervisningen i skoler og fremstillinger i media. Det som ofte har blitt vektlagt som de sentrale elementene ved sovjettiden, er revolusjonen og den blodige borgerkrigen, Stalin og hans terrorisme, samt Den kalde krigen og atomtrusselen. Med bakgrunn i dette kan det for utlendinger virke uforklarlig at dagens russere vil tilbake til Sovjettiden. Jeg vil i denne sammenheng komme med en personlig observasjon.

Under en studietur til Murmansk i Russland i oktober i 2017, diskuterte jeg sovjettiden med en russisk kvinnelig student som var enig med Putin om at oppløsningen av Sovjetunionen var en katastrofe. Studenten, som for øvrig var født etter 1991, var av den oppfatning at befolkningen hadde det bedre på den tiden med tanke på mulighetene for bolig og arbeid, ”det var mer sikkerhet da,” sa hun. Dette kom overraskende på meg som hadde en motsatt forestilling om Sovjetunionen.

Russiske merkedager

Merkedager knyttet til Sovjetunionen har blitt påvirket av Putins historierpolitikk. Som beskrevet tidligere var 7. november en viktig dag for sovjeterne. Denne dagen var den viktigste minnedagen under den sovjetiske perioden, der de feiret Den store sosialistiske Oktoberrevolusjonen, som var grunnleggelsesmyten til Sovjetunionen. Dette var en offisiell fridag som ble feiret med parader og fest.

Både Boris Jeltsin og Vladimir Putin har gjort endringer vedrørende denne dagen.

Jeltsin endret navnet på dagen fra ”minnedagen for Den store sosialistiske Oktoberrevolusjonen” til ”Dagen for samhold og forsoning”. Nå skulle dagen brukes til å ”overvinne den splittelsen som revolusjonen skapte – en dag for forsoning mellom dem som er for og dem som er imot revolusjonen.”¹¹¹

Putin flyttet dagen fra 7.november til 4. november og endret igjen navnet til ”Dagen for nasjonal enhet.” Nå var denne dagen en minnedag for da moskovittene seiret over de polske og svenske inntrengerne under Urotiden på 1600-tallet. Det var på slutten av denne Urotiden i 1613 at Mikhail Romanov ble satt på den russiske tronen og innledet Romanov-dynastiet. Ved å gjennomføre disse endringene har Putin endret hele innholdet og fokuset for denne dagen ved å ta den vekk fra revolusjonen og isteden fokusere på russisk seier og Romanov-dynastiet og hvordan dette passer inn i den stormakthistoriske kontinuitetslinjen.

¹¹¹ Nielsen 2017b: 26

I denne sammenhengen vil jeg komme med enda en personlig observasjon som jeg mener illustrerer effekten av Putins historiepolitiske tiltak for å begrave den gamle revolusjonsdagen, fremheve seieren over nazismen som den nye grunnleggingsmyten, og gjøre 9. mai til den store minnedagen i landet. Under den samme studieturen til Russland i 2017 diskuterte jeg russiske minnedager med en russisk mannlig student.

Han kunne ikke nevne andre minnedager enn seiersdagen for Den store fedrelandskrigen. Da jeg nevnte noen av de russiske merkedagene jeg visste om var disse ukjente for ham. Om Seiersdagen sa han at han var av den oppfatning at dagen nå var blitt til en dag der Russland skulle markere dens militære styrke for utlandet. Etter at han hadde sagt dette, så han på meg med hevede øyenbryn og utbrøt: jeg burde kanskje ikke si det til en utlending!¹¹²

Jeg kan selvsagt ikke si om dette er en generell oppfatning blant den russiske befolkningen da jeg bare har pratet med én russer om dette emnet, men jeg syntes det var talende at han ikke kunne nevne noen andre merkedager enn 9. mai.

”Putin har gått aktivt inn for å innlemme Sovjetunionen i den nasjonale historia – ikkje som eit sosialistisk prosjekt, men som eit sentralt kapittel i russisk historie, utan eigentleg noko revolusjonært opphav. Han har teke et oppgjør med Jeltsintida sitt perspektiv på sovjetperioden som eit historisk avvik og i staden freista å normalisera denne epoken. Den rådande ideologien under Putin: Russland er først og fremst ei (sterk) statsmakt, og det er dette historia handlar om.[...] Like fullt 7. november står framleis i kalenderen og representerer eit uløyst dilemma for dagens regime, som i stor grad tuftar sin legitimitet på å ha overvunne det påståtte kaoset frå 90-tallet og på å stå for kontinuitet med den lange fortida. Datoen minner om at Russland ikkje er så einskapleg som Putin hevdar.”¹¹³

Det Mjør sikter til her når han skriver at 7. november fremdeles står i kalenderen er at den enda er oppført som en merkedag. Dagen er ikke lenger en offentlig fridag, og det er ingen store offentlige markeringer knyttet til denne datoen men den er fremdeles tilknyttet Oktoberrevolusjonen og Den russiske føderasjons kommunistparti feirer fremdeles denne dagen.

¹¹² Her har jeg fritt oversatt fritt fra engelsk, da samtalen forgikk på engelsk.

¹¹³ Mjør; 2017

På den ene siden har Sovjetunionen aldri vært sterkere under Stalins ledelse da de var med og vant andre verdenskrig og ble en av to supermakter i verden. Dette vil Putin bygge det nye Russland på. På den andre siden drepte Stalin millioner av russere for å ”trygge” revolusjonen som førte til at landet var i stand til å vinne krigen. Hvordan går dette overens? Miguel Liñán belyser en metode Kreml-ledelsen tar i bruk for å få dette til å gå ihop i sin artikkel ”Modernization and historical memory in Russia, two sides of the same coin”:

”The neutralization of the Soviet past to permit its ”reuse” is achieved (if it is) by implementing propaganda policies keyed to generating public consensus on the idea of a non-conflict-ridden (Soviet) past. This past then unites the majority of citizens [...] to use this past as a modernizing force. I would add: as an element of mass agitation or mobilization. In this way, the success of the modernization project is discursively based on the successes of the Soviet past – specifically, the victory in the Great Patriotic War.”¹¹⁴

Liñán skriver videre at en måte sovjetperioden blir bearbeidet med formålet om å bruke den til å bygge opp nasjonal stolthet er å strippe unionen for den ideologiske konstruksjonen. Dette gjør Putin ved å ta avstand fra kommunismen og han presenterer heller Sovjetunionen som en sterkt og samlet nasjon.¹¹⁵

6.2 Josef Stalin

Josef Stalin er et problem for Putin da han var lederen av Sovjetunionen da den var på sitt sterkeste, og det er denne statusen og styrken Putin vil bygge opp igjen. Hvordan kan han bruke Den store fedrelandskrigen og komme utenom Stalin?

”Den store terror” er begrepet som blir brukt i tilknytning til utrenskningene Stalin beordret i 1937-1938. Flere millioner mennesker mistet livet som følge av dette og en skulle tro det var noe som var en viktig historisk hendelse som satte dype spor i den russiske bevisstheten.

Putin nevner sjeldent Stalins navn på eget initiativ. Da han i 2009 fikk et direkte spørsmål om han anså Stalins rolle i historien som positiv eller negativ svarte han følgende:

”I believe we should not pass overall judgement. We won the Great Fatherland War. ... Victory was achieved ... No one has the right to cast stones at those who organized

¹¹⁴ Liñán 2010: 18

¹¹⁵ Liñán 2010: 22

and headed this war, for if we had lost this war, the consequences would have been far more catastrophic. All the undeniably positive things of the time, however, were achieved at an unacceptable cost ... [From repressions] suffered millions of our compatriots. That kind of governing a state, of achieving results, is unacceptable. It is impossible. It is an unconditional fact that we in this period were confronted with not only [Stalin's] cult of personality, but also with mass crimes against our own people. This is a fact."¹¹⁶

I en undersøkelse Levada-senteret publiserte i 2017 svarer 38 prosent "Stalin" på følgende spørsmål: "Hvem er de mest fremragende menneskene i historien?"¹¹⁷ Stalin inntar med det førsteplassen på denne listen, personen som inntok andreplassen i denne undersøkelsen var Vladimir Putin.

Moskva-korrespondent i Aftenposten, Per Anders Johansen, beskriver en skremmende utvikling av historiebevisstheten blant unge russere i dag.

Selv om unge russere i dag er like aktive som vestlige ungdommer på internett og mobiltelefoner svarer 46 prosent (av 1200 respondenter) mellom 18 og 24 år at de ikke kjente til Stalins undertrykkelse av sin egen befolkning. 25 prosent av hele befolkningen svarte at de ikke kjente til undertrykkelsen eller omfanget av den.¹¹⁸

Av respondentene som visste noe om undertrykkelsen svarte 46 prosent at det var mindre enn noen hundretusener som ble forfulgt. En av fire visste at flere millioner mennesker ble rammet av terroren. Johansen mener Putins kontrollering av skolegangen og tv-kanalene bidrar til det kollektive hukommelsestapet.

Hvordan har dette blitt mulig? Er det uløselige problemet med Stalin egentlig løselig?

Et grep Putin har gjort for å prøve å løse problemet med Stalin er måten han blir fremstilt på i historielærerbøkene i skolen. I Filippov-bøkene, som jeg har nevnt tidligere, er det motivene bak handlingene til Stalin som blir presentert, selve handlingene og terroren blir ikke fremstilt. Da jeg ikke har tilgang til skolebøkene eller behersker russisk, har jeg brukt Johannes Due Enstads artikkel om putinistisk historiepolitikk for å få et innblikk i hvordan disse skolebøkene er utformet.

¹¹⁶ Gjerde 2015: 158

¹¹⁷ Johansen 2017

¹¹⁸ Johansen 2017. Undersøkelsen er gjennomført av Det allrussiske senteret for studier av politisk opinion (VTsIOM) i samarbeid med det russiske Gulag-museet i Moskva.

Stalins terror blir presentert som en pragmatisk administrasjonsmåte for å bli kvitt politiske opposisjonelle som kunne skape ustabilitet, og forhindre industrialiseringen og konsolideringen av staten som var nødvendig for å vinne Den store fedrelandskrigen. Det er rasjonaliteten bak terroren som understrekes, ikke moraliteten. Utrengkingene til Stalin resulterte i en dannelse av en ny styrende klasse som var betingelsesløst lojal ovenfor statsmakten, omfanget av terroren blir ikke nevnt.¹¹⁹

Her kan en lese det slik at skolebøkene benytter seg av noe som kan beskrives som en middelvei. Der forfatterne *må* ta stilling til de problematiske sidene ved historien velger de å fremstille det på en slik måte at det var den løsningen som var til landets beste og som førte til at landet kunne vinne den store fedrelandskrigen. De som overlevde Stalins utrenskningsbølge var de mest patriotiske og lojale borgerne. På denne måten fikk de også inn en oppdragelsesmodell som skal være retningsgivende for den enkelte russiske borger. For å finne bekreftelse på at denne fremstillingen og metoden virker kan en bruke spørreundersøkelsen jeg har referert til tidligere, der 46 prosent av respondentene (som var mellom 18 og 24 år) svarer at de ikke kjenner til Stalins undertrykkelser.

Det er gjennomført flere spørreundersøkelser i Russland knyttet til Stalin de seneste årene. Jeg vil anbefale å lese Levada- senterets rapport ”The perception of Stalin”¹²⁰ som gir en oversikt over hvordan oppfatningen av Stalin har endret seg i årene mellom 2001 til 2018. Jeg vil gjengi en kort oppsummering av funnene deres for denne tidsperioden:

“When looking at changes in Russians’ attitudes toward Stalin, three different periods can be observed: one defined by negative perceptions (2001-2006), one defined by indifferent attitudes (2008-2012), and one defined by positive assessments (2014-2018). While initial samples showed that every other Russian had a negative view of Stalin (the aggregate share of feelings such as “dislike”, “fear”, and “disgust” was 43 percent), this stance accounted for less than a quarter of all opinions in 2008-2012. After 2014, about 17-20 % of respondents had a negative view of Stalin. This position reached its minimum in 2018 at 12 % of the total sample.”¹²¹

¹¹⁹ Enstad 2011: 330

¹²⁰ Rapporten er tilgjengelig her: <https://www.levada.ru/en/2018/04/17/the-perception-of-stalin/>

¹²¹ Levada- senteret: 2018

En kan tolke dithen at Stalin i det lange løp blir frikjent på grunn av triumfene han har bidratt til.

Enstad går i sin artikkel også inn på farene ved å fortie eller tilsidesette deler av historien eller historiske figurer. I forhold til Stalin, som er en svært prominent figur i den russiske historien, skriver Enstad følgende:

”Det er ikke slik at putinistisk historiepolitikk og ”patriotisk oppfostring” har forvandlet unge russere til stalinister. Men det å forholde seg likegyldig til Stalin eller å mene at han ”gjorde mer godt enn vondt” er bare mulig i en atmosfære med få minnesmerker og lite offentlig diskusjon om stalinismens ofre. Russland er i dag i ferd med å bli et sted uten levende vitner til Stalins terror. Dersom dette tomrommet fylles av ”patriotisk oppfostring” snarere enn av symboler, minnesmerker, bøker, filmer og politikk for å bevare og beskytte minnet om ofrene, risikerer man et historisk hukommelsestap som vil kunne svekke russiske borgeres moralske kapasitet til å foreta en grundig og kritiske evaluering av den sovjetiske fortiden.”¹²²

¹²² Enstad 2011: 338

Kapittel 7: Er synet til Kreml-ledelsen på Den russiske revolusjonen og den sovjetiske perioden logisk?

***”Oppløsningen av Sovjetunionen er det 20. århundres største geopolitiske katastrofe.”*¹²³**

Dette utsagnet satt sammen med Putin og Kreml-ledelsens syn på Den russiske revolusjonen henger ikke logisk sammen, det ikke går an å ta det ene uten det andre ettersom

Sovjetunionen var et produkt av Den russiske revolusjonen. Gjerde summerer opp historiepolitikken til Kreml-ledelsen veldig konsist på dette punktet slik: ”The Kremlin does not confront its own contradictions, so the desire for consensus is riddled with tensions.”¹²⁴

Putin har ved flere anledninger kalt bolsjevikene for forrædere og landssvikere. Dette på grunnlag av at de trakk landet ut av Den store krigen slik at nasjonen mistet verdifulle ressurser og havnet på den tapende siden i historien. Revolusjonen ble et brudd i den historiske kontinuiteten. Samtidig var det bolsjevikene som opprettet Sovjetunionen, som dermed ble et resultat av revolusjonen. Hvordan kan han da mene at oppløsningen av Sovjetunionen (som ble opprettet av bolsjevikene) var en katastrofe?

Når det kommer til historie og historieoppfatninger er det farlig å plukke ut enkelte perioder og fremstillinger som gagnar deg, fordi dette vil gi en ufullstendig fremstilling av historien. Når en statsleder gjør det samme for å så pålegger en hel nasjon å like samme perioder og fremstillinger kan det føre til at et helt folk får en ufullstendig versjon av hendelser som har påvirket en hel verden.

En måte å svare på denne problemstillingen er å reise følgende spørsmål; går det an å skille mellom Den russiske revolusjonen og den sovjetiske perioden?

Går det an å være en forkjemper for den sovjetiske perioden og Sovjetunionen, men være motstander av Den russiske revolusjonen som var startskuddet for den samme unionen? Kan dette være det samme som å si at en liker biff men er imot slakting av dyr?

Jeg liker Kristian Gjerdes forklaring av den politiske ledelsens historiepolitikk og tvetydigheten i den:

”The Kremlin’s view of history is ambiguous and incoherent. This is a grave matter, for a key premise of the project for achieving societal consensus is that the Kremlin

¹²³ Putin 2005

¹²⁴ Gjerde 2015: 155

itself has a clearly defined understanding of Russian history. But the Kremlin does not even agree with itself – hardly a promising basis for social accord in society in large. The result of all this is that the Kremlin’s search for consensus remains not only a dream but also a genuine “puzzle” for the Kremlin.¹²⁵ [...] The leadership has attempted to form a narrative that can bring society “together in one room” but the outcome has been a muddle. The Kremlin has borrowed from incompatible narratives, and the result is contradictory and incoherent, rife with narrative dissonance.”¹²⁶

Et annet moment som kaster lys over logikk-problemstillingen er noe som Nielsen belyser i en av hans artikler;

”Om Putin kan det uten ironi sies at han tar på historikere med silkehansker, og den historiske debatt er tilsynelatende åpen i Russland i dag. Likevel legger myndighetene føringer på innhold i lærebøker, finansiering og organisering av historisk forskning, reising av minnesmerker, mediedekning med mere.”¹²⁷

Når en setter ”silkehanske”-tanken i sammenheng med at det har vist seg å være farlig for historikere å ikke følge den putinistiske historiepolitikken, kommer tvetydigheten til Putin på ny frem. Det er to hendelser som har gitt grunn til å tro at historikere og organisasjoner som arbeider med politisk sensitive emner, og som ikke retter seg etter den patriotiske historiepolitikken, kan risikere å utsettes for press.¹²⁸

De to hendelsene det refereres til er razziaen av Memorial i 2008 og Arkhangelsk-affæren i 2009.

Memorial er en russisk ikke-kommersiell organisasjon som fremmer demokrati, menneskerettigheter og sikkerhet. I 2008 kom representanter fra påtalemyndighetene til kontoret deres i St. Petersburg og konfiskerte flere harddisker som var fylt av digitaliserte historiske dokumenter relatert til sovjetisk statlig undertrykkelse og terror, som var samlet inn over en periode på 20 år. En lokal domstol dømte aksjonen som ulovlig og harddiskene ble levert tilbake året etter.

Arkhangelsk-affæren omhandler historieprofessor Mikhail Suprun som ble hentet inn til avhør hos FSB. Her ble han anklaget for brudd på personvernloven da han samlet inn materiale

¹²⁵ Gjerde 2015: 156

¹²⁶ Gjerde 2015: 158

¹²⁷ Nielsen 2017b: 25

¹²⁸ Enstad 2011: 335

knyttet til sovjetiske forbrytelser på 1940-tallet. Aleksandr Dudarev, som hadde gitt Suprun tilgang til dokumentene ble siktet for kriminelle handlinger.¹²⁹ Retten ble hevet før noen av dem fikk en dom, og de ble løslatt.

Denne saken har siden fått konsekvenser for tilgangen til enkelte arkiv. I Magadan, et sted der flere GULag leirer ligger er denne saken blitt brukt som en begrunnelse for å nekte forskere adgang til arkivene knyttet til disse.

Det er flere elementer i Putins historiepolitikk som er tvetydige og som understreker Putins motvilje mot å ta et tydelig standpunkt i historien, men heller forsøker å samle folket et sted i midten. Et eksempel på dette er når Putin velger å tildele både Mikhail Gorbatsjov og Dmitrij Jazov, Andreas-ordenen. Med tanke på Putins siterte uttalelse som dette kapitlet baserer seg på, er det grunn til å tro at Putin kun ville tildele utmerkelsen til Dmitrij Jazov, som var en av lederne for kuppet mot Gorbatsjov i 1991, der målet var å unngå en oppløsning av Sovjetunionen. På bakgrunn av dette er det overraskende at også Gorbatsjov, som var leder av Sovjetunionen i 1991 og har en stor del av ansvaret for at den ble oppløst, fikk denne utmerkelsen ”som et symbol for statens respekt for hans arbeid som statsleder”.¹³⁰ Nielsen nevner flere slike motsigelser i sin artikkel, blant annet feiringene 30. oktober og 20. desember.

30. oktober er som beskrevet tidligere ”Dagen for ofre for politisk undertrykkelse” som setter fokus på menneskene som ble ofre for Stalins terror, men to måneder senere, 20. desember er det ”Tsjekistens dag”. Da skal Sovjetunionens hemmelige politi, de menneskene som gjennomførte den politiske undertrykkelsen, hedres.

Levada-senteret gjennomførte en undersøkelse i forbindelse med presidentvalget i 2018 og spurte russiske borgere om hvorfor de stemte på Putin. Et klart flertall svarte med en begrunnelse i at Putin hadde gjenreist Russlands status som en respektert stormakt.¹³¹ Dette er en indikasjon på at Putin har klart å gjenreise stolthetsfølelsen til det russiske folk. Det er viktig å påpeke at Putins historiepolitiske tiltak ikke bare har fått positive reaksjoner men møtt på motstand også. Særlig Memorial, historiske organisasjoner, liberalt innstilte intellektuelle, politikere, journalister, kommentatorer og forkjempere for et dyptgående oppgjør med fortiden har kritisert Putins historiepolitikk. I 2010 ble det publisert et åpent protestbrev der

¹²⁹ Enstad 2011: 335

¹³⁰ Nielsen 2017b: 33

¹³¹ Johansen: 2018

forfatterne oppfordret til å ”skjerme russiske barn fra den statlige ideologien, ’militærpatriotisme’. De hevdet at det militærpatriotiske utdanningssystemet stod i strid med grunnloven som stadfester at utdanningssystemet skal være fritt for enhver form for statlig ideologi. Brevet ble underskrevet av 18 offentlige aktører, menneskerettighetsaktivister og intellektuelle.¹³²

Når Putin fortsetter å stå i mellom det liberale og konservative historiesynet, og manipulerer historien til å passe inn i stormatstradisjonen blir ingen av gruppene fornøyd

¹³² Enstad 2011: 332

Kapittel 8: Konklusjon

Det er flere momenter som utfordrer hverandre i historiepolitikken til Putin og hans politiske administrasjon. For å opprettholde og bygge videre på kontinuiteten i den russiske stormakttradisjonen måtte Putin gjøre Den store krigen, det vil si første verdenskrig, til et symbol for russisk heltemot. Den russiske revolusjonen var et opprør mot Den store krigen og førte til opprettelsen av Sovjetunionen. Sovjetunionen gjorde landet til en supermakt, samtidig som den førte til et terrorvelde som tok livet av millioner av sovjetere for å trykke revolusjonen. Oppløsningen av Sovjetunionen førte til et kaotisk tiår som fikk Russland i knestående. I dag baserer Putin legitimiteten til sitt regime på forestillingen om at Russland igjen er på vei til å bli, eller allerede er blitt en stormakt.¹³³ For å bygge opp en troverdig kontinuitet i den russiske stormaktstradisjonen trenger han å inkludere elementer og hendelser fra perioden da Stalin, som var en massekiller, var Sovjetunionens ubestridte leder.

Hvordan ser Kreml-ledelsen på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden?

Vladimir Putin har innført flere politiske tiltak der hensikten er å forme synet på den russiske historien blant den russiske befolkningen. Undersøkelser som har blitt gjennomført og publisert i den senere tid kan det tyde på at disse tiltakene har hatt en effekt.

Det er flere russiske borgere i dag som mener Den store fedrelandskrigen er den viktigste hendelsen som har skjedd i Russland de siste hundre årene, et flertall mener oppløsningen av Sovjetunionen var en negativ historisk hendelse og en kan se at den patriotiske følelsen i befolkningen har gått opp siden Putin tok over presidentembetet i 2000.

Putin og Kreml-ledelsens syn på Den russiske revolusjonen og sovjetperioden er problematisk og paradoksalt. På den ene siden var revolusjonen Sovjetunionens fødsel som gjorde landet til en mektig stormakt. På den andre siden så var sovjetperioden en tid da terror raste over landet og tok livet av millioner av sovjetiske borgere. I dagens russiske samfunn, der ledelsen frykter at fargerevolusjoner, som har rast i tidligere sovjetiske stater, også kan ramme Russland, og der russiske borgere demonstrerer mot presidenten med paroler som "Revolusjon" og "Putin er ikke vår tsar" var det problematisk for Putin å arrangere en storslått markering av hundreårsjubileet til Den russiske revolusjon. Siden det er en teoretisk mulighet for at det kan oppstå en ny revolusjon i landet, har det vært maktpåliggende for Putin og hans politiske

¹³³ Enstad 2011: 207

administrasjon å kompromittere revolusjon som et legitimt politisk virkemiddel. En naturlig strategi har da vært å fremheve de negative sidene ved Den russiske revolusjonen.

Å gi et klart svar på første del av problemstillingen, som er hva Putin og Kreml-ledelsen egentlig mener om Den russiske revolusjonen og sovjetperioden, er ikke lett. Synet er ikke entydig positivt eller negativt da Putin og Kreml-ledelsen strever etter å unngå å ta et klart standpunkt, noe jeg har prøvd å belyse gjennom denne oppgaven.

Flere forskere peker på at Putin har gjort mye for å plassere Den russiske revolusjonen i skyggen av Den store krigen. Da Putin har valgt å fokusere på Den store krigen, samtidig som han har nedtonet Den russiske revolusjonen, må jeg uansett konkludere med at Putins syn på Den russiske revolusjon er negativt da det ikke lar seg gjøre å ha et positivt syn på begge hendelsene. Revolusjonen var jo et opprør mot krigen. Februarrevolusjonen kan Putin heller ikke stille seg positiv til, selv om målet var å innføre demokrati, fordi det er en frykt for at en ny revolusjon skal oppstå i Russland i dag. For å undergrave revolusjon som et politisk virkemiddel har Putin pekt på hva konsekvensene kan bli, og han peker da på Februarrevolusjonen og hvilke blodige følger denne fikk.

Oktoberrevolusjonen innførte det kommunistiske diktaturet som opprettet Sovjetunionen, likevel mener Putin at oppløsningen av denne unionen var den største geopolitiske katastrofen i det 20. århundre. Han har kalt bolsjevikene for forrædere og fokusert på at Russland ble frastjålet seieren i Den store krigen. Det russiske folket ble frarøvet heder og ære på grunn av Oktoberrevolusjonen og bolsjevikene.

Kreml-ledelsens syn på sovjettiden er motstridende, mye på grunn av Stalin. Under hans ledelse ble landet industrialisert og det ble en stormakt, med 300 millioner innbyggere. Nasjonen seiret i Den store fedrelandskrigen, som var den eneste akseptable historiske hendelsen Putin kunne bruke for å bygge opp patriotisme og nasjonal stolthet i det nye Russland, etter oppløsningen av Sovjetunionen og kaoset som oppstod i kjølvannet av dette. Den sovjetiske stolthetsfølelsen var revet ned og Putin sammen med Kreml-ledelsen skulle bygge den opp igjen, sentrert rundt Seiersdagen 9. mai.

Da Stalin og hans terrorvelde er en så viktig del av sovjetperioden kan Kreml-ledelsen heller ikke av den grunn si klart og tydelig at Sovjetunionen var det beste som kunne skjedd Russland. Det de har gjort isteden er å prøve å skille Stalin fra Den store fedrelandskrigen ved å fokusere på at det var *folkets* seier. Redigerte historielærebøker, offentlig unnlattelse av å

bruke navnet Stalin og fokus på motivene og ikke handlingene til den kommunistiske lederen har ført til at de nye generasjonene ikke stiller seg veldig negativt til Stalin. Det gjør det enklere for Putin å implementere Den store fedrelandskrigen som den nye grunnleggelsesmyten for Russland. Parader, feiringer og militærprakt skal vise den russiske befolkningen at Russland igjen er en stormakt, og nå er det Putin som leder an som den sterke lederen, i god russisk tradisjon.

Henger dette synet sammen rent logisk?

Da Kreml-ledelsen ikke kan stadfeste et klart syn på de forskjellige historiske hendelsene er det også vanskelig å se en klar logikk.

Målet med den historiepolitikken de fører er klar; de vil legitimere statsmakten med begrunnelse i folkets støtte, og de vil bruke historien til å samle denne støtten.

Spørsmålet blir da hvordan de skal klare dette med den trøblete historien de har og en befolkning som er splittet i synet på den?

Da den politiske ledelsen ikke klarer å ta et klart standpunkt i frykt for å støte en del av befolkningen fra seg og isteden prøver å tilrettelegge for alle håper den å unngå mer strid enn nødvendig. Men det løser ikke problemet. Det er fortsatt motstridende sider som står mot hverandre; de som lengter tilbake til fortiden og de som mener landet må legge fortiden bak seg og se fremover.

Da de er så forskjellige i synspunktene sine klarer ikke Kreml-ledelsen å fremme en historie som tilfredsstillende alle, eksempelvis blir Stalin fremdeles høyaktet av noen grupper i befolkningen, men fordømt av andre grupper.

Putin kan ikke si at oppløsningen av Sovjetunionen var den største geopolitiske katastrofen i den 20. århundre når han fordømmer Den russiske revolusjonen som var nødvendig for opprettelsen av unionen.

For å sette det på spissen kan en ta for seg en mor og en datter og si at man liker barnet men moren burde ikke eksistert. Putins historiepolitikk anno 2018, som er basert på forestillingen om en sterk og klar kontinuitet i Russlands stormaktstradisjon, inneholder et dilemma som først kan løses når man finner en plass til revolusjonen i dette skjemaet, f.eks. ved å akseptere at en revolusjon kan rive ned en stat for å bygge en som er desto sterkere.

Litteraturliste

Forskningslitteratur

Bøker

Figes, O. (2014). *Revolutionary Russia, 1891-1991*. London: Pelican Books.

Kangaspuro, M. (2015). History politics and the changing meaning of victory day in contemporary Russia. I Bragança, M. og T, P. (Red): *The Long Aftermath: Cultural Legacies of Europe at War, 1936–2016* (s 335-343). New York: Berghahn Books.

Kjeldstadli, K. (2013). *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Laruelle, M. (2009). *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. London: Routledge.

Montefiore, S. S. (2016). *Dynastiet Romanov*. Trondheim: Cappelen Damm,

Nikolaj K. (2018). *Memory Laws, Memory Wars*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tuomioja, E. (2016). *Use and abuse of history*. Helsinki: Siltala publishing.

Artikler

Bækken, H. (2017). Festning Russland. *Vagant, nummer 1(2)*, 205-217.

Enstad, J. D. (2011). Putinistisk historiepolitikk: Oppussing av fortiden i Putins Russland. *Nordisk Østforum*, (4). 321-343.

Gjerde, K. L. (2015). The use of history in Russia 2000-2001: The Kremlin and the search for consensus. *East European Politics*, 31(2), 149-169.
Hentet 03.11.2017 fra <http://dx.doi.org/10.1080/21599165.2015.1035779>

Laruelle, M. (2011). Negotiating History. Memory wars in the Near Abroad and Pro-Kremlin Youth Movements. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization* 19(3), 233-252.

Liñán, M. V. (2010). History as a propaganda tool in Putin's Russia. *Communist and Post-Communist studies*. Hentet 03.11.2017 fra <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0967067X10000206>.

Liñán, M. V. (2012). Modernization and Historical Memory in Russia. Two sides of the same coin. *Problems of Post- Communism*, 59(6), 15-26.

Malinova, O. (2018). The embarrassing centenary: reinterpretation of the 1917 Revolution in the official historical narrative of post- Soviet Russia (1991-2017). *Nationalities Papers*, 46(2), 272-289.

Miller, A. (2011). Russia. Power and History. *Russian Social Science Review*, 52(3), 28-54.

Nielsen, J. P. (2017a). Den russiske revolusjon hundre år etter. *Historisk Tidsskrift. Bind 96*, 420-445. doi: 10.18261/issn. 1504-2944-2017-03-03

Nielsen, J. P. (2017b). Å skape mening i konsolideringens navn. Den russiske revolusjonens hundreårsjubileum. *Arbeiderhistorie*. 21(1). 23-41. doi: 10.18261/issn.2387-5879-2017-01-03

Metodekilder

Bøker

Kjeldstadli, K. (2013). *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Kjeldstadli, K. (1998). Nyttens av å sammenligne, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, vol 5, 435-48.

Nettressurser

Alle tiders historie. (2017). *Makroperspektiv*. Hentet 11.03.2018 fra

<https://alletidershistorie.cappelendamm.no/vgsamf/begrep.html?tid=1483638>

Holbergprisen. (2017). *Dokumentanalyse*. Hentet 24.04.2018 fra

<https://www.holbergprisen.no/holbergprisen-i-skolen/dokumentanalyse.html>

Sander, K. (2017). *Dokumentanalyse*. Hentet 24.04.2018 fra

<https://estudie.no/dokumentanalyse/>

Avis- og tidsskriftsartikler

Aale, P. K. (2011). Defensive depoter. *Aftenposten*. Hentet 01.05.2018 fra

<https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/dwjQo/Defensive-despoter>

Abcnyheter. (2011, 8. desember). 25.000 vil delta i russisk valgdemonstrasjon. *Abcnyheter*.

Hentet 01.05.2018 fra

<https://www.abcnyheter.no/nyheter/2011/12/08/142182/25.000-vil-delta-i-russisk-valgdemonstrasjon>.

Bjørnstad, Nora. T. (2018, 5. mai). Massedemonstrasjoner i Russland: Putin er ikke vår tsar.

Verdens gang. Hentet 05.05.2018 fra

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/dd85RA/massedemonstrasjoner-i-russland-putin-er-ikke-vaar-tsar>

Eikeland, O. (2015). Putin ønsket meg død. *Nettavisen*. Hentet 01.05.2018 fra

<https://www.nettavisen.no/na24/--putin-nsket-meg-dd---han-prvde-a-drepe-meg/3422812923.html>

Jentoft, M. & Tandstad, B. (2018, 5. mai). Navalnly sett fri- nesten 1600 arresterte etter

demonstrasjonar i Russland. *Norsk rikskringkasting*. Hentet 06.05.2018 fra

https://www.nrk.no/urix/_-over-1000-arresterte-i-demonstrasjonar-mot-putin-1.14037420

Johansen, P. A. (2016). Russlands historie endres bevisst. *Aftenposten*.

Hentet 15.04.2018 fra

<https://www.aftenposten.no/verden/i/6nleQ/Russlands-historie-endres-bevisst>.

Johansen, P. A. (2018). Putins plan for Russlands neste seks år: mer skatt, høyere avgifter og økt pensjonsalder. *Aftenposten*. Hentet 07.05.2018 fra https://www.aftenposten.no/verden/i/Eo9oeo/Putins-plan-for-Russlands-neste-seks-ar-Mer-skatt_-hoyere-avgifter-og-okt-pensjonsalder

Johansen, P. A. (2017). Under feriebesøket på den nye hytta til diktatoren startet helvetet. Det skulle koste millioner mennesker livet. *Aftenposten*. Hentet 24.04.2018 fra <https://www.aftenposten.no/verden/i/rx87m/Under-feriebesoket-pa-den-nye-hytta-til-diktatoren-startet-helvetet-Det-skulle-koste-millioner-mennesker-livet>

Kolberg, M. (2011, 5. desember). Roper på revolusjon i Russland. *Norsk rikskringkasting*. Hentet 01.05.2018 fra <https://www.nrk.no/urix/tusener-demonstrerer-i-russland-1.7904206>

Mjør, K. J. (2017, 7. november). Revolusjon og antirevolusjon. *Forlagsliv*. Hentet 13.04.2018 fra <https://www.forlagsliv.no/dokumentaravdelingen/2017/11/07/russisk-revolusjon/>

Osborn, A. (2017, 30. oktober). Putin Opens Monument to Stalin's Victims, Dissidents Cry Foul. *U.S News*. Hentet 04.04. 2018 fra <https://www.usnews.com/news/world/articles/2017-10-30/putin-opens-monument-to-stalins-victims-dissidents-cry-foul>

The Economist. (2017, 26. oktober). Enter Tsar Vladimir: Vladimir Putin wants to forget the revolution. *The Economist*. Hentet 11.04.2018 fra <https://www.economist.com/news/briefing/21730644-ignoring-its-lessons-dangerous-russia-vladimir-putin-wants-forget-revolution>

Times Online. (2004). West stirring revolution in Ukraine, says Putin. *Times online*. Hentet 27.04.2018 fra <http://business.timesonline.co.uk/tol/business/markets/russia/article405454.ece>

Verdens gang. (2008, 1. oktober). Russlands siste tsar får oppreisning. *Verdens gang*.
Hentet 29.04.2018 fra
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/VK2L3/russlands-siste-tsar-faar-oppreisning>

Wall Street Journal. (2006, 18. desember). Surkov: in his own words. *Wall Street Journal*.
Hentet 24.04.2018 fra
<https://www.wsj.com/articles/SB116646992809753610>

Taler

Putin, Vladimir. (2005). *Tale til den Føderale forsamling*. Hentet 09.11.2017 fra
<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>

Putin, Vladimir. (2018). *Military parade on Red Square*. Hentet 09.05.2018 fra
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/57436>

Putin, Vladimir. (2017) *Uttalelse om markeringen av hundreårsjubileet til Den russiske revolusjonen*. Tilgjengelig på: <https://news.mail.ru/politics/31486303/>

Dokumentar

Norsk rikskringkasting. (2017a). *Putins hevn*. Hentet 19.04.2018 fra
<https://tv.nrk.no/serie/putins-hevn>

Norsk rikskringkasting. (2017b) . *Putins nye Russland*. Hentet 19.04.2018 fra
<https://tv.nrk.no/program/KOID28001715/putins-nye-russland>

Statistikk

Levada- senteret. (2018). *The October revolution*. Hentet 07.05.2018 fra
<https://www.levada.ru/en/2017/04/21/the-october-revolution/>

Levada- senteret. (2018). *The perception of Stalin*. Hentet 07.05.2018 fra
<https://www.levada.ru/en/2018/04/17/the-perception-of-stalin/>.

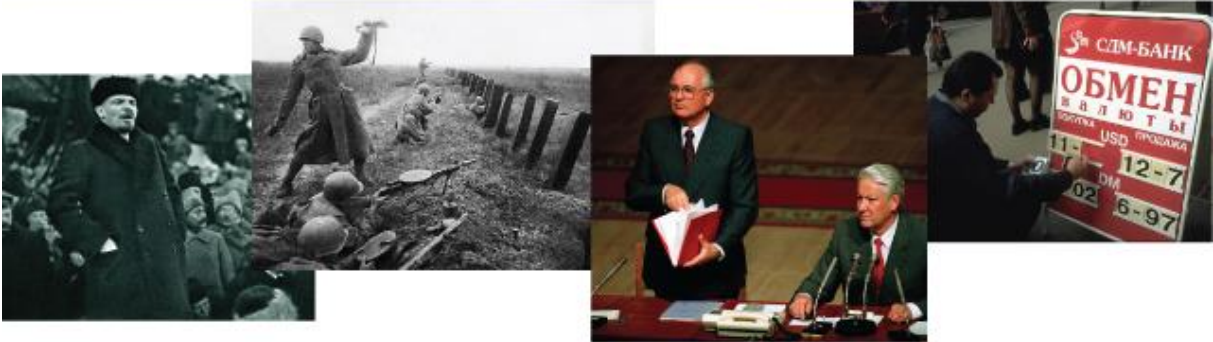
Manevich, D. (2017). *Russians see World War II, not 1917 revolution, as nation's most important historical event*. Hentet 28.04.2018 fra <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/07/russians-see-world-war-ii-not-1917-revolution-as-nations-most-important-historical-event/>

Vedlegg A

Graf nummer 1

For Russians, World War II stands out historically

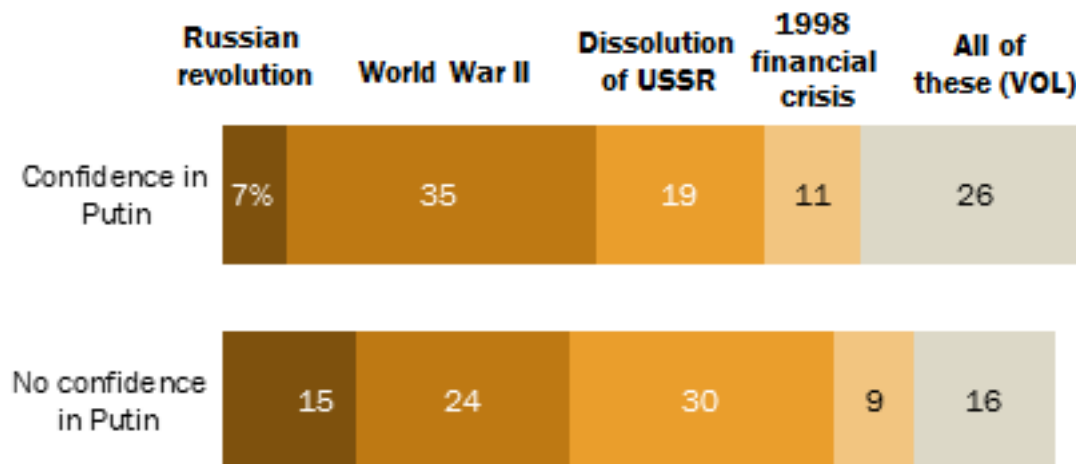
Which of the following events in the past century has been the most important for Russia?

Source: Spring 2017 Global Attitudes Survey, Q120.
PEW RESEARCH CENTER

In Russia, those with no confidence in Putin less likely to name World War II as top historical event

In the past century ___ has been the most important event for Russia, among those who have ...

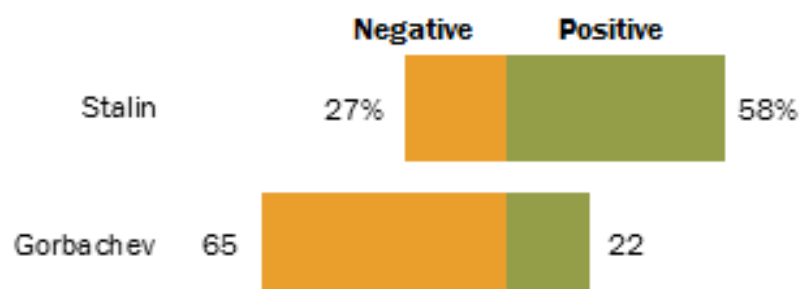

Source: Spring 2017 Global Attitudes Survey. Q120.

PEW RESEARCH CENTER

Russians positive on Stalin, negative on Gorbachev

Would you say ___ played a positive or negative role in history?

Source: Pew Research Center survey conducted July 1-31, 2015.

PEW RESEARCH CENTER